ישראלית בנפש

על המאמצים למניעת גירוש והסדרת מעמד ילדים למשפחות מהגרים

המוקד לפליטים ולמהגרים
Hotline for Refugees and Migrants
الخط الساخن للاجئين و المهاجرين

ישראלית בנפש

על המאמצים למניעת גירוש והסדרת מעמד ילדים למשפחות מהגרים

יוני 2025

כתיבה: סיגל רוזן

מחקר: סיגל רוזן, אלעד זמיר

עריכה לשונית: אלפא אלשיך

עיצוב: רוי שתיים

צילום תמונת השער באדיבות דניאל קמינסקי

על המוקד לפליטים ולמהגרים

המוקד לפליטים ולמהגרים הוא עמותה א־מפלגתית וללא מטרת רווח אשר שמה לה למטרה להגן על זכויות האדם של פליטים ומהגרי עבודה, לקדם אותן ולמנוע סחר בבני אדם בישראל. העמותה פועלת באמצעות מתן מידע, ייעוץ וייצוג משפטי, ביקורים במתקני הכליאה למהגרים וכן פעילות ויוזמות ציבוריות.

צוות המוקד מבקש להודות לעו"ד שרון ציונוב ולעו"ד יעל ויאס גבירצמן ממערך הקליניקות המשפטיות במרכז הבינתחומי הרצליה, לעו"ד ד"ר שירן רייכנברג מהמרכז לחינוך משפטי קליני באוניברסיטה העברית, ולעורכי ולעורכות דין רבים נוספים שהתגייסו, וחלקם עדיין מגויסים, ללא קבלת תמורה, למניעת גירושן מהארץ של משפחות מהגרי העבודה (בסדר א"ב): אבישג סלומון, אסף פריאל, ג'נט לוי פחימה, ד"ר דוד תדמור, זוהר סויסה, חן פישר, יאנה רבינוביץ', ישי שריד, ישראל כהן, כרמל בן צור, ליאורה מילמן, ליויאן סגל, מאיה בן-הילבורג, מאיה קובלייב, מור ימין, מיכל מינסקי, נדב פיינמן, ניר וינטראוב, סיון כהן, עדי שושן, עילם וייס, עמית שמש, פיני יניב, פרי רוס, רוזה ליסניאנסקי, רון בן מנחם, שחר אדרי, שי בן דיין, שי דולב, שי רוזן, שירי קטלן.

תודה מיוחדת לארגון UCI על השותפות, למשפחות מהגרי העבודה על האמון ולעו"ד נטע מישלי ולאלעד זמיר על הערותיהם המועילות לדוח.

שמות הילדים והוריהם שמוזכרים בדוח שונו בחלק מהמקרים לצורך הגנה על פרטיותם.

הצפירה 18, תל אביב – יפו 6777920, ישראל

דואר אלקטרוני: info@hotline.org.il

טלפון: 054-6270898

אתר: www.hotline.org.il

HEINRICH BÖLL STIFTUNG
TEL AVIV

תוכן העניינים

א. תקציר 1

ב. ילדי מהגרי עבודה בישראל – נתונים, זכויות ומעמד חוקי 2

ג. 2002–2019: מעצר, גירוש והסדרת מעמד ילדי מהגרים 4

ג.1. הליכים משפטיים מתארכים לשנים לאחר החלטות הממשלה להסדרת מעמד ... 13

ד. 2019: שינוי מדיניות – מעצר תלמידים והוריהם בבתים בהיעדר פיקוח של הכנסת 17

ד.1. פירוט מאמצי רשות ההגירה לעצור תלמידים והוריהם 19

ד.2. שימוש בחוות דעת מגמתיות של עו"סית עובדת הרשות בניגוד לכללי האתיקה.. 32

ד.3. עריכת שימועים באופן מגמתי, עיוות וסילוף פרוטוקולי השימוע 33

ה. 2020: מעצר משפחות מהגרים ומאמצי שחרור להסדרת מעמד 40

ו. הליכים משפטיים לקידום זכות הייצוג של משפחות מהגרים בשימועים 41

ז. נהלים חדשים של רשות ההגירה המשפיעים על מעצר ילדים וגירושם ופסיקה בעניינם ... 47

ח. הפרת נוהלי רשות ההגירה על ידי פקחיה והתעלמות מפסיקה חלוטה 57

ט. מאמצים יזומים להסדרת מעמד הילדים ותגובת הרשות 62

י. סיכום והמלצות..... 66

"שאלה, פשוט, לדעתי, מיותרת.

אני לא 'מרגישה ישראלית', אני ישראלית.

אז, כאילו... אני בטוחה במאה אחוז שאני ישראלית.

נולדתי כמו כולם, פה בישראל. אני ישראלית... בנפש."

זו הייתה תשובתה של גנה אנטיגו, שתמונתה על שער דוח זה, לשאלה "אתה מרגיש ישראלי?" בתוכנית הטלוויזיה "סליחה על השאלה" ששודרה ב-28 במאי 2020. גנה, היום בת 16.5, היא תלמידת גימנסיה הרצליה. היא נעצרה בקיץ 2019 עם אימה לקראת גירוש מהארץ, שוחררה בתנאים, ועדיין חיה בינינו ללא מעמד חוקי.

א. תקציר

בדוח זה נסקור את מעמדם החוקי של ילדי מהגרי עבודה בישראל, נפרט את הרקע להיווצרות המצב שבו מצויים היום בישראל כמה מאות ילדי מהגרים כמו גנה אנטיגו, שנולדו בישראל, לומדים בבתי ספר ישראליים ומעולם לא עזבו את מולדתם, ובכל זאת הם נעדרי מעמד חוקי במדינה. על פי חוק הכניסה לישראל ועל פי מדיניות הממשלה, הם אמורים לעזוב את הארץ ברצון או בכפייה, עם הוריהם.

נסקור את מבצעי ה"עזיבה מרצון" למשפחות מהגרים בשנת 2003, את החלטות הממשלה בשנים 2005, 2006 ו-2010 להסדרת מעמדם של כמה אלפי ילדי מהגרים והוריהם, נציין את הקמתו של בית הכלא הראשון לילדי מהגרים במרץ 2011, שבו נעצרו עם הוריהם תינוקות ופעוטות לקראת גירוש, ונתעכב על השינוי במדיניות רשות ההגירה ועל מבצע המעצרים של תלמידי בית ספר בקיץ 2019.

נפרט את מאמציהם של ארגוני זכויות האדם ועורכי דין פרטיים, שרבים מהם התגייסו לסייע ללא תמורה למשפחות המהגרים שנעצרו. בהיעדר חקיקה מתאימה או החלטות ממשלה המסדירות את מעמדם של ילדי המהגרים, האפיק החוקי להסדרת מעמד הוא הגשת בקשה לוועדה הבינמשרדית לעניינים הומניטאריים. לעיתים הוועדה מאשרת בקשות הומניטאריות, כאשר מי מבני המשפחה הוא ישראלי. עם זאת, כאשר הבקשות מוגשות על ידי משפחות המורכבות ממהגרים בלבד, הוועדה דוחה את הבקשות בזו אחר זו, בטענה שלא הוצגו טעמים הומניטאריים מיוחדים דיים. עורכי דין מתנדבים השיגו תקדימים משפטיים המפורטים כאן, ואלו מסייעים במחצית העשור האחרון למניעת גירושם של תלמידים "צברים", שאינם מכירים ארץ אחרת.

נציג מקרים רבים שבהם פקחי רשות האוכלוסין וההגירה מעוותים פרוטוקולים, מתעמרים במשפחות, מפרים את נוהלי הרשות ורומסים ברגל גסה הנחיות של משרד המשפטים ופסקי דין חלוטים.

אנו תקווה שדוח זה יסייע בגיוס הציבור הישראלי למאמצים למניעת גירוש ילדים ישראלים ממולדתם, יסייע לעורכי דין המייצגים משפחות מהגרים במלאכתם הקשה, ואולי אף יגרום לרשות האוכלוסין וההגירה להתחיל לכבד את נהליה ואת חובותיה לחוק ולפסיקה.

ב. ילדי מהגרי עבודה בישראל – נתונים, זכויות ומעמד חוקי

עקרון טובת הילד, המעוגן בסעיף 3(1) לאמנת האו"ם בדבר זכויות הילד,[1] קובע כי "*בכל הפעולות הנוגעות לילדים, בין אם ננקטות בידי מוסדות רווחה סוציאלית ציבוריים או פרטיים ובין בידי בתי משפט, רשויות מינהל או גופים תחיקתיים, תהא טובת הילד שיקול ראשון במעלה*".

כשדנים במעצרם ובגירושם של משפחות מהגרי עבודה, יש לזכור שקיימת עלייה מתמדת במספרם של מהגרי ומהגרות עבודה שהמדינה מאשרת את שהייתם בישראל כחוק לאורך תקופות ממושכות ביותר. מתן היתר לשהייה כה ממושכת בישראל מאיר באור בעייתי את מעמדם הזמני והרעוע של אותם מהגרים. על פי נתוני רשות האוכלוסין וההגירה (להלן: "רשות ההגירה" או "הרשות"), בסוף שנת 2020, מקרב מהגרי העבודה השוהים בישראל **כדין**, 28,997 שהו בישראל יותר משש שנים, וזאת למרות שתקופת העבודה החוקית המקסימלית אמורה לעמוד על חמש שנים ושלושה חודשים. מתוך מהגרים אלו, 12,682 שהו בישראל כדין יותר מ-10 שנים, ואילו 103 שהו כדין יותר מ-16 שנים.[2] על פי הדוח העדכני של הרשות, בסוף שנת 2024 זינק מספר המהגרים השוהים בישראל באשרות עבודה כחוק במשך למעלה מ-16 שנים מ-103 ל-3,927 מהגרים. פי 38 (!) בארבע שנים.[3]

גם לאחר שהות חוקית של למעלה מ-16 שנים נדרשים אותם אלפי עובדים ועובדות לעזוב את הארץ עם פטירת מעסיקם או אם המעסיק פיטר אותם. רובם המכריע אכן שבים למולדתם, אך יש מי שעקב הדרישה לעזוב את הארץ ניצבים בפני בחירה קשה עד לא אנושית. יש שנקלעו למערכות יחסים רומנטיות משמעותיות, ויש עובדות שנאלצו להפסיק את עבודתן החוקית עקב היריון, התקשו להתפרנס ולפרנס את ילדיהן, ועתה אינן מצליחות לחסוך סכום כסף מספיק

---

[1] האמנה הבינלאומית בדבר זכויות הילד, כ"א 1038 (31), 221. נחתמה על ידי מדינת ישראל ביום 3 ביולי 1990 ואושררה ביום 4 באוגוסט 1991. המדינה מחויבת למלא אחר הוראות האמנה, והיא הוכרה ככלי פרשני שיש ליישם בכל החלטה הנוגעת לילדים בישראל. סעיף 2(1) לאמנה קובע שהמדינות החברות בה יבטיחו ויכבדו את הזכויות המפורטות באמנה לכל ילד שבתחום שיפוטן, ללא אפליה משום סוג שהוא, ובכלל זה ללא קשר למוצא הילד או למעמדו.

[2] רשות האוכלוסין וההגירה, נתוני זרים בישראל – סיכום שנת 2020, לוח 6, עמ' 19. שהייתם החוקית של עובדי סיעוד כה רבים מתאפשרת בהתאם לנוהל "הארכת רישיונות בענף הסיעוד מטעמים הומניטאריים" לאחר קבלת המלצת "הוועדה המייעצת לשר להארכת רישיונות ב'1 בענף הסיעוד מטעמים הומניטאריים מיוחדים".

[3] רשות האוכלוסין וההגירה, נתוני זרים בישראל – סיכום שנת 2024, לוח 6, עמ' 19.

לשיבה למולדת באופן שיאפשר את פרנסת משפחתן שם. מצב זה, של פערי שכר אדירים בין ישראל למדינות המוצא, מוביל מיעוט מקרב המהגרים והמהגרות להישאר בישראל באופן לא חוקי. כמדי שנה, גם בסוף שנת 2024 שהו בישראל, נוסף על 61,776 עובדי הסיעוד בעלי האשרות, עוד 15,986 עובדי ועובדות סיעוד שאיבדו את אשרותיהם, אך נשארו בארץ בניגוד לחוק.[4]

מדינת ישראל מגבילה את זכותם של מהגרי עבודה לחיי משפחה. על מהגרים נאסר לקיים מערכת יחסים זוגית או חיי משפחה – ואם יעשו זאת תישלל אשרתם, והם ייעצרו ויגורשו מישראל.[5] מהגרת שילדה בישראל ומעוניינת להישאר ולעבוד בישראל כדין, נדרשת על ידי הרשות להסגיר את אבי הילדים לצורך גירושו או להוכיח שיצא מהארץ בכוחות עצמו. כמו כן באותם מקרים שבהם המעסיק הסיעודי אינו מעוניין לשכן את התינוק בביתו ולחלוק עימו את זמנה ומרצה של המטפלת, על האם הטרייה למצוא "סידור" לתינוק, שיאפשר לה להמשיך להיות זמינה לעבודתה 24 שעות ביממה, שישה ימים בשבוע. ילד שנולד למהגרים השוהים בישראל שלא כדין שוהה גם הוא שלא כדין, שכן מעמד הילדים נגזר ממעמד הוריהם.[6] גם הילדים, כמו הוריהם, חשופים למעצר ולגירוש מהארץ על פי חוק הכניסה לישראל. על פי הערכות ארגוני זכויות האדם, המבוססות על נתוני משרד החינוך, לומדים היום בבתי הספר בישראל כמה מאות ילדי מהגרי ומהגרות עבודה ללא מעמד חוקי.[7]

מהגרי ומהגרות עבודה נאלצים לעבוד שעות ארוכות ביותר בעבודה פיזית קשה, על מנת לעמוד בתשלומי השכירות הגבוהים ובפרנסת המשפחה. ברוב המקרים בילו ילדיהם את שלוש השנים הראשונות של חייהם בגנים צפופים שאינם מוכרים על ידי הרשויות, בתנאים שמבקר המדינה

---

[4] שם. לוח 4, עמ' 17 ולוח 5, עמ' 18.

[5] רשות האוכלוסין וההגירה, נוהל הטיפול בעובדת זרה בהיריון ובעובדת זרה אשר ילדה בישראל, נוהל מס' 5.3.0023, 20 במאי 2013.

[6] תקנה 12 לתקנות הכניסה לישראל, תשל"ד-1974.

[7] הרשויות השונות אינן מפלחות את מספרי הילדים חסרי המעמד על פי מדינות המוצא, ולכן אין הערכות רשמיות על מספרי ילדי מהגרי ומהגרות העבודה שהם בני גירוש מהארץ. ארגוני זכויות האדם מעריכים שכ-800 ילדי מהגרים ומהגרות בני גירוש (שאינם ילדים למשפחות זכאי חוק השבות) לומדים במערכת החינוך הישראלית.

הגדיר כתנאי "הזנחה מתמשכת".[8] מאחר שמהגרים בעלי משפחות שוהים בישראל בהכרח שלא כדין ומועסקים שלא כדין, הם אינם זכאים לסיוע כלכלי ולהנחות במסגרות לגיל הרך, כפי שזוכים אזרחי ותושבי ישראל מעוטי יכולת. רשויות הרווחה מעניקות לקהילה הזרה שירותי חירום בלבד;[9] זאת, למעט עיריית ת"א-יפו שבתחום שיפוטה פועל ארגון מסיל"ה, למען "הקהילה הזרה", תחת מחלקת הרווחה של העירייה.[10] ילדי מהגרי העבודה מתחנכים במערכת החינוך הישראלית, שפתם העיקרית עברית ותרבותם ישראלית, אך הם חיים ללא ביטחון, ללא יציבות וללא יכולת אמיתית לתכנן את עתידם. מחקרים מעידים שהיעדר יציבות זו ואיום הגירוש מישראל פוגעים בהתפתחותם התקינה של ילדים.[11]

התשתית המשפטית הקיימת בישראל אינה מספקת כל פתרון למצוקת הילדים: ההתאזרחות בישראל כמעט שאינה אפשרית עבור מי שאינו יהודי או שאינו נשוי לאזרח ישראלי. גם שנים רבות של שהייה חוקית בישראל אינן מקיימות עילה להתאזרחות או למעמד חוקי קבוע אחר במדינה.[12] זאת בניגוד למצב במדינות אחרות.[13]

ג. 2002–2019: מעצר, גירוש והסדרת מעמד של ילדי מהגרים

רק לאחר הקמתה של משטרת ההגירה בשנת 2002 הועלתה לראשונה התוכנית לגירוש משפחות עם ילדים מהארץ, והואץ קצב מעצרם וגירושם מהארץ של מהגרים שהם אבות לילדים.[14] בראשית שנת 2003 עתרה האגודה לזכויות האזרח בישראל (להלן: "האגודה") לבית

---

[8] דוח מבקר המדינה 63 ג' משנת 2013, "הטיפול בקטינים חסרי מעמד אזרחי בישראל", עמ' 1872.

[9] על פי חוזר מנכ"ל משרד הרווחה מס' 100, נוהל טיפול בשירותי הרווחה בקטינים חסרי מעמד, 19 באפריל 2016.

[10] ראו מידע נוסף על אודות שירותי מסיל"ה.

[11] עידו לוריא, יעל מאיר, שמואל קרון, רתם זמיר, דני חמיאל, עסאם דאוד, יובל בלוך, בלהה דוידזון-ערד, נעם סרנה, נייר עמדה: השלכות נפשיות ופסיכו-סוציאליות של גירוש ילדים שנולדו בישראל למהגרי עבודה, אוקטובר 2019.

[12] חוק האזרחות, תשי"ב-1952.

[13] המוקד לפליטים ולמהגרים, מעמדם של ילדי מבקשי מקלט בארץ ובעולם, יוני 2022.

[14] מוקד סיוע לעובדים זרים וקו לעובד, מינהלת ההגירה או יחידת גירוש, מאי 2003.

המשפט בבקשה למנוע את מעצרם וגירושם של ארבעה ילדים שנולדו בישראל לאם מהפיליפינים ולאב מתאילנד, שתי מדינות שבהן הילדים שכבר בגרו לא ביקרו מעולם.[15] במאי 2003, בעקבות אותה עתירה, הכריז שר הפנים דאז, אברהם פורז, שיעניק מעמד לילדי מהגרים, אך הכרזתו לא הביאה לכל שינוי מעשי במדיניות.

באוגוסט ובאוקטובר 2003 ניהלה משטרת ההגירה מבצעי "עזיבה מרצון" שבמסגרתם נרשמו, קיבלו כרטיסי טיסה ועזבו את הארץ מאות מהגרים עם ילדיהם, מפחד פן ייעצרו לקראת גירוש. משפחות רבות עזבו בעקבות מעצר האב וגירושו, ואחרות בעקבות איומי משטרת ההגירה, שמי שלא יעזוב – ייעצר, והוא וילדיו יגורשו.[16]

בשנת 2004 נותרו בישראל כמה מאות משפחות מהגרים. חלקן חיו כאן יותר מ-10 ואף 20 שנים. עליהן נוספו משפחות, שלהן ילדים הסובלים ממחלה שאין לה טיפול במדינת מוצאם, או משפחות שבהן כל אחד מההורים הגיע ממדינה אחרת. בקרב אותם הורים היו שחששו שהחברה השמרנית במולדתם לא תקלוט את בן הזוג הזר ואת הילדים המשותפים. המוקד לפליטים ולמהגרים (להלן: "המוקד") הביא רבים מסיפוריהם של אותם ילדים לאמצעי תקשורת. באותה שנה, לאחר עימות בתוכנית טלוויזיה עם "צברית" בת 10, שאביה נעצר לקראת גירוש, הפך שר הפנים דאז, אברהם פורז, את הצהרתו למעשית והצהיר שיאפשר לילדים שנולדו בישראל והגיעו לגיל 10, להישאר בישראל.[17] בדיון בכנסת טבע השר פורז את המונח "הגליה תרבותית" בהבהירו: "*אנחנו צריכים לתת לגליזציה לקבוצה של כמה מאות ילדי עובדים זרים שהם חלק מהחברה הישראלית, הם יודעים עברית, הם לומדים בבתי הספר שלנו, הם מנותקים לחלוטין מארץ מוצאם. והחזרתם לארץ מוצאם זה לא רפטריאציה זה לא החזרה למולדתם, זה הגליה,*

[15] יוהין מוק ואח' נגד שר הפנים, עת"מ 1113/03 מיום 3 בפברואר 2003.
[16] ראו ספרה של נורית וורגפט, "תפתחו, משטרה!" מהגרי עבודה בישראל, עם עובד, 2006.
[17] ראו גם מאמרה של סיגל רוזן בעניינה של אותה ילדה: משרד הפנים נגד מהגרי העבודה, ווינט, 19 פברואר 2009.

הגליה תרבותית. ולכן קודם כול עצרנו את הגירוש של אלה."[18] גם הפעם לא הצליח השר פורז לגרום לממשלה לקבל את החלטתו.

המוקד והאגודה, בשיתוף אזרחים רבים וכן בתי הספר שבהם למדו ילדי המהגרים, המשיכו במאמציהם למניעת גירושם ולהסדרת מעמדם של הילדים. ב-16 במרץ 2005 הצליח שר הפנים באותה תקופה, אופיר פינס-פז, להעביר החלטה בממשלה, שלפיה יוכלו להישאר בישראל ילדים שנולדו בישראל, הגיעו לגיל 10, לומדים בבית ספר ודוברים עברית, ובלבד שהוריהם נכנסו לישראל באופן חוקי.[19] החלטה זו אפשרה את הסדרת מעמדם של כ-200 ילדים בלבד.

לחץ ציבורי ועתירה נוספת של האגודה והמוקד באוגוסט 2005[20] הביאו לכך שב-18 ביוני 2006 הצליח שר הפנים באותה תקופה, רוני בר-און, להעביר החלטה נוספת. החלטה זו קבעה כי יוכלו להישאר בישראל כחוק ילדים המתגוררים בארץ לפחות שש שנים, הגיעו ארצה לפני גיל 14, החלו ללמוד במערכת החינוך הישראלית, דוברים עברית שוטפת, וכניסתם הראשונה של הוריהם לארץ הייתה חוקית.[21] בעקבות החלטה זו קיבלו 567 משפחות מעמד חוקי בישראל, ובסך הכול קיבלו מעמד כ-2,300 ילדים, אחיהם והוריהם. ביוני 2007 הגמיש שר הפנים דאז, רוני בר-און, את הקריטריונים ואפשר גם לילדים ששהו בישראל רק ארבע שנים ותשעה חודשים בעת ההחלטה לקבל מעמד. הגמשה זו אפשרה גם לילדי גן חובה באותה עת, ולהוריהם, לזכות במעמד חוקי.[22]

החלטות הממשלה להסדרת מעמד הילדים הוגדרו כהחלטות הומניטאריות חד פעמיות, והוכרזו על ידי ממשלות שרון ונתניהו כהסדרים שנועדו לאזן בין ההכרח למצוא פתרון לילדים שנולדו

---

[18] מפרוטוקול ישיבת הוועדה המשותפת – ועדת החינוך והתרבות והוועדה לעובדים זרים, 8 ביוני 2004.

[19] הסדר לשעה למתן מעמד לילדי שוהים בלתי חוקיים, הוריהם ואחיהם השוהים בישראל – החלטה מס' 3807, 26 ביוני 2005.

[20] בג"ץ 8204/05, האגודה לזכויות האזרח בישראל ואח' נ' ממשלת ישראל, 1 ביולי 2007.

[21] הסדר לשעה למתן מעמד לילדי שוהים בלתי חוקיים, הוריהם ואחיהם השוהים בישראל – תיקון החלטה מס' 156, 8 ביוני 2006.

[22] בג"ץ 8204/05, האגודה לזכויות האזרח בישראל ואח' נ' ממשלת ישראל, 1 ביולי 2007.

בישראל והפכו בפועל לישראלים, לבין הצורך להרתיע מהגרי עבודה משהייה שלא כדין ומהקמת משפחה בישראל.

למטרת "שיקום ההרתעה" נדחו בקשותיהן של 58 משפחות שילדיהן עמדו בקריטריונים שנדרשו בהחלטת הממשלה, למעט הקריטריון שכניסתם הראשונה של שני ההורים לישראל התבצעה כדין. האגודה והמוקד המשיכו לנהל את העתירה לבג"ץ, שעתה, לאחר הגמשת קריטריון הגיל של הילדים, התמקדה בעמידתו העיקשת של שר הפנים על קיום תנאי כניסתם הראשונה כחוק של שני ההורים לארץ. בית המשפט קבע שהקריטריונים גובשו במגמה להקל על הילדים ומשפחותיהם. מאחר שהמדינה חזרה והתעקשה על הצורך במסר ההרתעתי לנכנסים בשעריה שלא כדין, משכו הארגונים את העתירה, משהוסכם כי בקשותיהן של 58 המשפחות שנדחו מסיבה זו תיבחנה באופן פרטני פעם נוספת. שר הפנים לא יוכל לדרוש את קיום תנאי הכניסה הראשונה החוקית לארץ כתנאי סף לקבלת הבקשה, אך יהיה רשאי להביא נתון זה בחשבון במכלול השיקולים.[23]

50 מתוך 58 המשפחות הגישו מחדש את בקשותיהן. אחת מאותן משפחות הייתה משפחת קרוז: רבי אליעזר קרוז והוריו לורנה וכריסטופר, אזרחי הפיליפינים, שהגיעו לארץ כעובדי סיעוד, ובשנת 1998 נולד בנם בישראל. בקשתה הראשונית של המשפחה נדחתה משום שלורנה קרוז נכנסה בזהות שאולה לישראל, לאחר שחששה שגילה הצעיר, 18 שנים באותה עת, יעמוד לה לרועץ, ותימנע כניסתה לצורך עבודה בארץ. שנתיים לאחר הגשת הבקשה, ביוני 2008, החליטה הוועדה הבינמשרדית למתן מעמד מטעמים הומניטאריים (להלן: "הוועדה") כי "לא נמצאו טעמים הומניטאריים מיוחדים להענקת מעמד בישראל". ב-22 ביולי 2008 קיבל שר הפנים את המלצת הוועדה ודחה את הבקשה פעם נוספת.

[23] שם. סעיף 3 לפס"ד.

האגודה והמוקד הגישו עתירה לבית המשפט המחוזי בשמה של המשפחה.[24] במסגרת הדיון הבהיר נציג משרד הפנים שההחלטה שנקבעה מהווה התחשבות הומניטארית בילדיהם של השוהים שלא כדין, שהקריטריונים בדבר התערות הילדים בחברה הישראלית יסודם בטעמים הומניטאריים. נציג משרד הפנים גם הבהיר שהשר החליט על הקלות נוספות בגיל הילדים מטעמים הומניטאריים, כמענה למצוקתם של ילדים נוספים, שהיו רק בני ארבע שנים ותשעה חודשים בעת קבלת ההחלטה. על אף כל זאת, סירב משרד הפנים להסדיר את מעמדו של רבי אליעזר קרוז, שהיה במועד קבלת אותה החלטה כבר בן שמונה וחודשיים. נציג משרד הפנים לא הסביר כיצד מצבם של ילדים שהיו בני ארבע ותשעה חודשים מגלה טעמים הומניטאריים למתן מעמד, ואילו מצבו של ילד בן שמונה וחודשיים אינו מגלה טעמים כאלה. בית המשפט המחוזי בירושלים לא מצא לנכון להתערב בהחלטת השר, בטענה ששיקול הדעת של השר "*נעדר אמות מידה מוגדרות לאותם שיקולים הומניטאריים*".[25]

לאחר הדיון התברר שנותרו רק 36 משפחות שבקשותיהן נדחו משום שאחד ההורים נכנס לראשונה שלא כדין לישראל או משום שלא הצליח להוכיח שנכנס לישראל כדין.[26] עובדה זו הייתה אמורה להטות את הכף לטובת המשפחה, אחת מ-36 משפחות שתזכנה במעמד בישראל אם תתקבל העתירה. העובדה שנותרו רק 36 משפחות במצב זה העמידה באור מגוחך את טענתו של שר הפנים לשיקולי הגירה כלליים, שכן הסרת התנגדותו לעתירה הייתה מאפשרת הקניית מעמד חוקי ל – 36 משפחות בלבד.

האגודה והמוקד הגישו ערעור על ההחלטה לבית המשפט העליון.[27] בערעור טענו שהחלטת הגירוש של רבי אליעזר קרוז, בן 10 באותה עת, חוטאת לעקרון טובת הילד ומפלה אותו בהשוואה

---

[24] עת"מ (י-ם) 8790/08 רבי אליעזר קרוז ואח' נ' שר הפנים ואח', 5 בינואר 2009.

[25] שם.

[26] שחר אילן, למרות מבצע אזרוח ילדי זרים, רבי אליעזר בן ה-11 והוריו נידונים לגירוש לפיליפינים, הארץ, 4 בפברואר 2009.

[27] עע"מ 1086/09 רבי אליעזר קרוז ואח' נ' שר הפנים ואח', 7 ביולי 2009.

לילדים אחרים בדיוק כמותו, החלטה בלתי סבירה ובלתי מידתית בשל המשקל המכריע שניתן לאופן כניסת אימו של הילד לישראל.

בית המשפט העליון, בפס"ד של השופט גרוניס, דחה את הערעור בטענה שלשר הפנים שיקול דעת רחב, ושאין מקום לטענת הארגונים שעל פיה ההחלטה שלא מתקיימים בעניינו של רבי אליעזר קרוז טעמים הומניטאריים מיוחדים היא בלתי סבירה. לשיטת בית המשפט העליון, רשאי שר הפנים לקבוע שיש צורך "בדבר מה נוסף" כמו מחלה קשה, נכות, הורה יחיד או הורים ממדינות שונות וכדומה, על מנת שייקבע כי קיימים טעמים הומניטאריים מיוחדים. השופטים לוי וחיות הסכימו עם החלטתו של גרוניס שלפיה על רבי, בן 10 באותה עת, לעזוב את הארץ עם הוריו.[28]

באותו חודש בדיוק, יולי 2009, החלה לפעול יחידת אכיפה חדשה ברשות ההגירה – יחידת עו"ז. בריאיון שנתן ראש רשות ההגירה דאז, יעקב גנות, לעיתון הארץ, הוא הבהיר בעניין המשפחות: "*ניתן חודש ימים להתארגנות, ומי שלא חוקי יצטרך לעזוב. אחר כך אם נעצור מבוגרים, הם יצטרכו לקחת את הילדים איתם. הילדים לא נותנים הגנה להורים.*"[29]

הריאיון הכה גלים ונתן את האות למאבק ציבורי מחודש, שכלל הקמת ארגון חדש בשם "ילדים ישראלים", שהקים קבוצת פייסבוק נגד גירוש הילדים וגייס באמצעותה אלפי תומכים ופעילים. המאבק הציבורי כלל מאות כתבות, הפגנות רבות, מודעות שמימנו אישי ציבור, חתני פרס ישראל, אנשי חינוך ואומנים. המאבק הגיע לשיאו ב-30 ביולי 2009, כשנשיא המדינה, שמעון פרס, הופיע באמצעי התקשורת וקרא לשר הפנים להימנע מגירוש ילדיהם של מהגרי העבודה ולתת להם מעמד חוקי בישראל. באותו יום החליט ראש הממשלה בנימין נתניהו לדחות את גירושם של הילדים בשלושה חודשים. ב-12 באוקטובר 2009 החליטו השרים לדחות את

[28] שם.

[29] נורית וורגפט, הרשות החדשה למינהל אוכלוסין מתחילה לעבוד, הארץ, 19 ביוני 2009.

גירוש הילדים עד סוף יולי 2010 – תום שנת הלימודים. ב-1 באוגוסט 2010 התקבלה החלטת ממשלה שהעניקה מעמד לרבים מילדי מהגרי העבודה באותה עת.[30]

על פי החלטה זו, התאפשרה גם הסדרת מעמדם של ילדים שלמדו בבית ספר בישראל בשנת תשע"א בביתה א' ומעלה, שנמצאו בישראל לפחות חמש שנים ברצף – ואם לא נולדו בישראל, נכנסו אליה לפני שמלאו להם 13 שנים. שהם דוברי עברית, ושהוריהם נכנסו לישראל באשרה וברישיון לפי חוק הכניסה לישראל. במהלך חודש אוגוסט 2010 הוגשו 701 בקשות הכוללות 2,064 בני אדם. מתוך הבקשות 85 נדחו על הסף, והשאר הועברו לבחינה ולבדיקות נוספות.[31]

בנוגע לתנאי על אופן הכניסה לישראל של הורי הילדים, מן הראוי להתעכב על ההבדלים בניסוח הסעיף בהחלטות הממשלה.

בסעיף 2 שבהחלטה 156 משנת 2006 מצוין:

"*הורי הילד נכנסו לישראל כדין* ***לראשונה*** *באשרה ורישיון לפי חוק הכניסה לישראל, התשי"ב-1952, טרם מועד לידתו או כניסתו לישראל.*" המילה "לראשונה" הוספה להחלטה, שכן הורים רבים (בעיקר אבות) שגורשו מהארץ במהלך השנים, חזרו אליה בדרכים שאינן חוקיות או תוך שימוש בזהות שאולה. הוספת המילה "לראשונה" נועדה לאפשר מתן מעמד לאותם הורים, באופן שהולם את תכליתה של החלטת הממשלה. זאת משום שמנסחי ההחלטה הבינו שלילדים אין ולא הייתה כל דרך להשפיע על אופן כניסתם של הוריהם לישראל, ולכן אין הצדקה להפלותם לרעה.

---

[30] הסדר לשעה למתן מעמד לילדי שוהים בלתי חוקיים, הוריהם ואחיהם השוהים בישראל – החלטה מס' 2183, 1 באוגוסט 2010.

[31] למידע נוסף על מאמצי הארגונים להסדרת מעמד ילדי המהגרים ראו: Nelly Kfir and Adriana Kemp, Struggling between Routine and Emergency: The Legalization of Migrants and Human Rights Activism in Israel (2015), Critical Sociology, 1-20.

בסעיף 1 ה' בהחלטה 2183 משנת 2010 מצוין:

"הוריו של הילד נכנסו לישראל באשרה ורישיון מסוג ב/1 (עובד זר), ב/2 (תייר) או ב/4 (מתנדב) לפי חוק הכניסה לישראל, שהוטבעו בדרכון חוץ של מדינה שמדינת ישראל מקיימת איתה יחסים דיפלומטיים, טרם מועד לידתו של הילד בישראל או כניסתו של הילד לישראל."

ניסוח מעורפל ומסורבל זה אפשר התחשבות ומתן מעמד גם למי שאותה אשרה הוטבעה בדרכון שאיתו נכנס לישראל, אך אותו דרכון אינו בהכרח דרכונו שלו. התנאי נוסח באופן זה במיוחד על מנת לכלול נערות ילידות הארץ שנפגשו עם חברי וחברות הוועדה שניסחה את תנאי ההחלטה. אימהותיהן של אותן נערות נכנסו כצלייניות לישראל בדרכונים של חברות כנסייה אחרות, שהיו זכאיות באותה עת לטיול צליינות לארץ הקודש, או בדרכון שבו זויף הגיל על מנת לאפשר את הכניסה לישראל. תנאי זה נוסח במיוחד על מנת לכלול אותן ואת שכמותן בגדרי ההחלטה.[32]

הפעם עמד גם רבי אליעזר קרוז בן ה-11 בתנאי החלטת הממשלה, ומשפחתו זכתה במעמד חוקי בישראל ונטמעה בחברה הישראלית. רבי השלים לימודיו בישראל, התגייס לסיירת גבעתי והיום, כשהוא בן 27 שנים, הוא מנהל מטבח במסעדה. בשבעה באוקטובר, רבי הוזעק למילואים עם כל חבריו ליחידה וכמותם נמצא בשירות מילואים קרבי פעיל במהלך רובה של השנה ומחצה האחרונות.

[32] במשרדי המוקד התכתבויות עם חברת הוועדה שפעלה לניסוחו של סעיף זה כך שיכלול גם את מי שהוריו נכנסו לארץ בזהות שאולה. בדיון שנערך בוועדת הכנסת לבחינת בעיית העובדים הזרים בנושא "עיכוב בביצוע החלטת ממשלה 2183 להעניק מעמד לילדי עובדים זרים בישראל", צוינה עובדה זו על ידי עו"ד אסנת ליפשיץ כהן, שניהלה את המחלקה המשפטית של המוקד בשנים שבהן התקבלה החלטת הממשלה. ראו פרוטוקול הדיון מיום 12 בנובמבר 2013. עמ' 25.

דווקא אותן נערות, תלמידות תיכון באותה עת, שהשאירו רישומן על מנסחי החלטת הממשלה שביקשו להכלילן בגדרה, נדחו על ידי פקידי הרשות שוב ושוב ונאלצו לנהל הליכים משפטיים במשך שנים ארוכות נוספות עד שזכו במעמד הנכסף.[33]

במרץ 2011, עוד בטרם החלו המשפחות לקבל תשובות לבקשות המעמד, החלה רשות ההגירה לעצור הורים וילדים ולהעבירם למתקן הכליאה יהלו"ם שנמצא בנתב"ג ושימש לכליאת מסורבי כניסה לישראל. עד מרץ 2011 נמנעו רשויות מדינת ישראל ממעצר ומגירוש של ילדים בכלל. בשנים 2011-2019 עצרה רשות ההגירה במתקן יהלו"ם משפחות עם תינוקות או ילדי גן בלבד, טרם גירושן מהארץ. רק במקרים חריגים של משפחות שהחלו בהליכים משפטיים להסדרת מעמדן, בקשותיהן נדחו, והן מיצו את זכויותיהן בבתי המשפט, עצרו הפקחים גם ילדים גדולים יותר. במקרים אלו הוציאו פקחי ההגירה צווי חיפוש לבתיהן של אותן משפחות, על פי הכתובות שנמסרו להם במסגרת ההליכים המשפטיים, פרצו לבתים באישון ליל או לפנות בוקר ועצרו את כל בני הבית לקראת גירוש מהארץ. עם זאת, מעדויות של מאות משפחות מהגרים שלא מיצו זכויותיהן בבית המשפט, עולה שרוב משפחות המהגרים פגשו במהלך שנים אלו פקחי הגירה, ולעיתים פרצו פקחים לביתם באישון ליל, אך תמיד נמנעו ממעצרם ועזבו כלעומת שבאו, כשהבינו שהם הורים לתלמידים.

בפברואר 2012 החלה רשות ההגירה להחזיר תשובות למשפחות המהגרים שהמתינו להסדרת מעמדן. בדיון שיזמו בכנסת ארגוני זכויות האדם ב-12 בנובמבר 2013 התברר כי אלה היו פני הדברים לאחר למעלה משלוש שנות המתנה: 339 משפחות קיבלו תשובה חיובית ומעמד בישראל, 244 משפחות המתינו לקבלת תשובה ראשונית ו-171 משפחות – בקשתן למעמד נדחתה, ועררים שהגישו טרם נענו.[34]

---

[33] עת"מ (י-ם) 32567-05-10 טופור ואח' נ' משרד הפנים, 10 באוקטובר 2010, עת"מ (י-ם) יבואה ואח' נ' משרד הפנים 8833/08, 24 בינואר 2010.

[34] פרוטוקול ועדת הכנסת מבחינת בעיית העובדים הזרים, עיכוב בביצוע החלטת ממשלה 2183 להעניק מעמד לילדי עובדים זרים בישראל, 12 בנובמבר 2013. עמ' 11.

ארגוני זכויות האדם המשיכו בפעילות ציבורית, באמצעי התקשורת ובכנסת. בפברואר 2014 הכריז שר הפנים דאז, גדעון סער, שכל הילדים שעדיין ממתינים לתשובה, ילדיהן של 244 משפחות, יזכו במעמד חוקי. גם לאחר החלטת השר, מנעו פקידי הרשות במשך שנים ארוכות ממשפחות רבות את מתן המעמד בפועל, עד שעלה בידן להשיג דרכונים תקפים, תעודות לידה מקוריות ותעודות יושר ממדינות מוצאן.

במהלך אותן שנים גדלו ובגרו ילדי מהגרים נוספים, גם הם ללא מעמד חוקי בישראל. פקחי רשות ההגירה המשיכו לעצור, לכלוא ולגרש מהארץ הורים עם תינוקות ופעוטות.

בשנת 2018 החלו הפקחים למסור צווי הרחקה דחויים לחודשי הקיץ לאימהות לתלמידי בית ספר שפגשו באופן אקראי במהלך פעילות אכיפה. מתן הצווים אילץ את אותן אימהות לשכור שירותים משפטיים על מנת למנוע את מעצר המשפחה ואת גירושה בתום אותה שנה. אירועים אלו הביאו להתארגנות אזרחית חדשה של אימהות שהגיעו לישראל כעובדות סיעוד, איבדו את מעמדן החוקי לאחר שילדיהן נולדו, ומצאו את עצמן נאלצות להיאבק על זכותם של אותם ילדים להישאר במדינה שבה נולדו והתחנכו. ההתארגנות החדשה, "ילדי ישראל מאוחדים" United Children of Israel, המוכרת בשם הקיצור UCI, פתחה דף פייסבוק חדש שתיעד את המעצרים, פרסם ראיונות עם ילדי העצורים וקרא לציבור לתמוך בהסדרת מעמדם.[35]

ג.1. הליכים משפטיים מתארכים לשנים לאחר החלטות הממשלה להסדרת מעמד

במהלך השנים פנו מאות משפחות מהגרים לוועדה, ועם הדחייה פנו להליכים משפטיים בתקווה להסדיר את מעמדם, לאחר שלא עמדו באחד (או ביותר) מתנאי החלטות הממשלה או שלא הצליחו להשיג את מלוא המסמכים שדרשה הרשות לשם קבלת המעמד בפועל. רק בפסקי דין

[35] דף הפייסבוק של ארגון UCI: https://www.facebook.com/UCIkids.

מעטים, שהתקבלו לאחר החלטות הממשלה, התחשבו בתי המשפט בכך שגירוש ילדים שנולדו וגדלו בישראל עומד בניגוד לעקרון טובת הילד – שאליו ישראל מחויבת כמדינה החתומה על האמנה לזכויות הילד, באופן המחייב הפיכה של החלטת שר הפנים.[36] בתי המשפט נוטים לקבל את עמדת שר הפנים, וברוב המקרים נמנעים מלכפות על השר להסדיר את מעמדם של ילדי מהגרים, גם כשהם מביעים אי נוחות מתוצאות ההחלטות של רשות ההגירה בעניין.[37] רק במקרים נדירים ומובהקים, שבהם מתמשכים ההליכים שנים ארוכות, מעזים לעיתים בתי המשפט לכפות הסדרת מעמדם של ילדים. מקרה נדיר כזה היה פס"ד של כבוד השופט מלצר, שיחד עם השופטים גרוניס וארבל קיבל החלטה, שבע שנים לאחר החלטת הממשלה, להעניק מעמד לנערה ישראלית. משרד הפנים סירב להסדיר את מעמד הילדה, משום שבהיותה בת שנתיים עזבה עם אביה את הארץ למשך שנתיים וחצי, ולכן לא יכלה להציג רצף של שש שנות שהייה בישראל בעת החלטת הממשלה 156 ביוני 2006. השופט מלצר הבהיר:

> *"ילדיהם [של מהגרי עבודה] 'מצאו עצמם' בישראל, לעתים לתקופות ארוכות ובשנים בעלות חשיבות מיוחדות להתפתחות הילד, ועל כן – על אף שגם הם נחשבים משפטית כ'שוהים בלתי חוקיים', ברי כי יש להתייחס אליהם בצורה שונה – כ'תינוקות שנשבו'. היחס השונה נדרש גם מכיוון שקיימים מצבים שבהם קריעתם של הילדים מן המדינה, בגיל מבוגר יחסית ומבלי שיש להם סיכוי אמיתי להשתלב במדינת מוצאם (שהינה, לעתים, רק מדינת המוצא של הוריהם) עלולה, פעמים, שלא לעלות בקנה אחד עם אופיה היהודי והדמוקרטי של מדינת ישראל, עם מחויבותה לשמירה על זכויות האדם, או עם התחייבויותיה הבינלאומיות לשמור על 'עקרון טובת הילד'."*[38]

---

[36] כך למשל בעע"מ 9094/07 קרן אסטריד סנצ'ס נ' משרד הפנים, 4 במרץ 2013; בר"מ 446/18 פלונית נ' מדינת ישראל – משרד הפנים, 27 ביולי 2019; בר"מ 564/18 פלונית נ' מדינת ישראל – משרד הפנים, 10 ביולי 2018.

[37] כך למשל בבר"מ 1686/18 פלונית נ' מדינת ישראל, 18 במאי 2013; עמ"נ (י-ם) 33395-08-17 א' א' נ' רשות האוכלוסין וההגירה, 26 באפריל 2018; עמ"נ 23127-08-19 פרז ואח' נ' מדינת ישראל, 19 בספטמבר 2019.

[38] עע"מ 9094/07 קרן אסטריד סנצ'ס נ' משרד הפנים, 4 במרץ 2013, פס' 13, כבוד השופט ח' מלצר.

גם בית המשפט העליון, בהרכב בראשותה של השופטת דפנה ברק ארז, כפה מתן מעמד קבע לצעירה בת 20, ילידת הארץ שיצאה עם אימה למולדת האם בשנים 2004-2006 בהיות הילדה בת חמש. השתיים שבו לארץ לאחר שלא הצליחו להשתלב שם, אך נכון לשנת 2010, עם קבלת החלטת הממשלה 2183, הילדה שהתה בישראל ברציפות רק ארבע שנים, ולא חמש שנים, כפי שנדרש בהחלטת הממשלה. הילדה ואימה ניהלו הליכים משפטיים רבים במשך תשע שנים של חרדה מגירוש, כשפעם אחר פעם החזירו ערכאות שיפוטיות את הבקשה לוועדה ברשות, בתקווה להחלטה שתביר במקרה כמקרה גבולי, כמתבקש מהחלטת הממשלה – אך לשווא. ב-27 ביולי 2019, לאחר קרוב לעשור של טלטלה ופחד, הצליחה עורכת דינן של השתיים, עדי לוסטיגמן, להביא להחלטה נדירה של השופטת דפנה ברק ארז המעניקה לצעירה מעמד קבע, ומחזירה רק את עניינה של האם פעם נוספת לוועדה שתבחן אם בנסיבות העניין יש מקום להעניק לה אשרה, שתאפשר לה להוסיף ולשהות לצד בתה בישראל. השופטת הוסיפה "*חזקה על הוועדה הבין-משרדית שתבחן את הדברים בלב פתוח ובנפש חפצה.*" אימה של הצעירה נותרה עוד מספר שנים ללא מעמד, ללא ביטוח בריאות וללא זכויות חברתיות.

השופטת ברק ארז הבהירה בפסק הדין שרציונל החלטת הממשלה 2183 הינו בהסדרת מעמדם של ילדים שהתערו בישראל, כי נקודת המוצא היא בחינת קיומו של מרכיב ההתערות, וכי על יישום ההחלטה להיות תכליתי. היא הגדירה את הצעירה נשואת ההחלטה כ"*נערה שאין לה זיקה לשום מקום אחר בעולם, ומבחינות רבות היא-היא זו שהחלטת ממשלה 2183 מדברת עליה. בהינתן מכלול זה, בנקודת הזמן הנוכחית, בחלוף שנים רבות כל כך ומשההחלטות בעניינה של נ' לא התייחסו כלל לשאלה של מקרה גבול שהיה עליהן לבחון, אני סבורה כי הסעד המתאים הוא הענקת מעמד ל-נ', כפי שנעשה לעתים כאשר הסיכוי לשיקול דעת מחודש בעקבות דיונים חוזרים הוא זניח.*"[39]

[39] בר"מ 446/18 פלונית נ' מדינת ישראל – משרד הפנים, 27 ביולי 2019.

בדבריה אלו, מבקרת ברק ארז את אופן הפעלת שיקול הדעת של הוועדה, אשר פעם אחר פעם נדרשת, לאורך שנים ארוכות, לשקול בקשות שכה ברור שאמורות להתקבל כמקרים גבוליים, מקרים שבדיוק אליהם התכוונה הממשלה בהחלטתה. השופטת מבקרת את העובדה שהוועדה דוחה פעם אחר פעם את אותן הבקשות, בנימוק הטכני שהבקשה אינה עומדת במלואה בכל תנאי החלטת הממשלה – עובדה שהייתה גלויה וברורה מלכתחילה.

בחינת החלטות מערכת המשפט לאורך השנים מעידה שערכאות נמוכות נמנעות, אף יותר מבית המשפט העליון, ממתן מעמד לאותן משפחות, למרות ההבנה שמתארת השופטת ברק ארז, ש החלטות הממשלה כיוונו בדיוק למקרים גבוליים אלו.

באופן נדיר עוד יותר הצליחו עורכות הדין של המוקד לפליטים ולמהגרים באותה שנה, שנת 2019, להביא גם את בית הדין לעררים להעניק מעמד למשפחת גבריס-ולדז, שהמתינה להסדרת מעמדה 13 שנים, מאז החלטת הממשלה בשנת 2006. לו היו חברי הוועדה שועים לרציונל שבשתי החלטות הממשלה, הייתה משפחת גבריס-ולדז זוכה במעמד חוקי בישראל עוד בעקבות החלטה 156 משנת 2006, שכן הבת הבכורה במשפחה הייתה כבר אז בת שמונה שנים ולמדה במערכת החינוך הישראלית. המשפחה עמדה אז בכל תנאי החלטת הממשלה, למעט תנאי הכניסה הראשונה החוקית לישראל: אבי המשפחה נכנס לישראל בזהות שאולה ולכן נדחתה בקשת המשפחה כולה. המוקד סייע למשפחה בהגשת מספר לא מבוטל של הליכים משפטיים, ואכן, כל ערכאת ערעור שהמקרה הגיע לפתחה קבעה שמשרד הפנים לא בחן את עניינה של המשפחה כראוי, לא ייחס חשיבות לטובתם של הילדים הקטנים, לזיקתם של בני המשפחה לישראל, לשנים הרבות שבהן ממתינים בני המשפחה להחלטה שקולה בעניינם וכן לעובדה שמדובר במקרה גבולי. עם זאת, אותן ערכאות שיפוטיות לא הסדירו את מעמד בני המשפחה אלא נתנו הזדמנויות חוזרות ונשנות למשרד הפנים לבחון את עניינם של בני המשפחה בתקווה לקבל החלטה שונה.

בשנת 2018 נדחתה בקשתה הרביעית של המשפחה למעמד, והמוקד ערער פעם נוספת בפני בית הדין לעררים. הדיין מרט דורפמן העניק לילדי המשפחה תושבות קבע, ואילו להורים תושבות

ארעית לשנה, בציינו ש"*המסקנה המתבקשת היא כי העוררים 1 ו-2 (שני ילדי המשפחה שהיו באותה עת כבר בני 20 ו-16) אשר נולדו, גדלו והתחנכו בישראל אכן התערו בחברה ובתרבות הישראלית, זיקתם לארץ היא חזקה מאוד וזוהי המדינה היחידה אותה הם מכירים*".[40] נבהיר, שגם במקרה זה, כמו במקרים רבים אחרים, החלטת בית המשפט לא סיימה באופן מידי את שנות החרדה וחוסר הוודאות של בני המשפחה. הליך קבלת המעמד עצמו ארך קרוב לשנה נוספת, ובמהלכה ליוו נציגות המוקד את בני המשפחה ללא פחות מארבע פגישות במשרדי הרשות. בכל פעם היו נציגות המוקד ובני המשפחה משוכנעים שהפעם תתקבל תעודת הזהות הנכספת, אך פעם אחר פעם הם נדרשו להביא ללשכה טופס, אישור או תעודה נוספים, שבביקור הקודם לא התבקשו להביא.

ד. 2019: שינוי מדיניות – מעצר תלמידים והוריהם בבתים בהיעדר פיקוח של הכנסת

ביולי 2019, בין מערכות הבחירות התכופות, בזמן ממשלת מעבר, שינתה רשות ההגירה את מדיניותה והחלה לפרוץ באופן יזום, לאחר הוצאת צווי חיפוש מתאימים, לבתי משפחות של תלמידי בית ספר. מאז יולי 2019 ועד פרוץ מגפת הקורונה במרץ 2020 נעצרו לקראת גירוש מהארץ לפחות **67** הורים ואף ילדים הלומדים בבתי ספר ישראליים.[41]

בכמה הליכים משפטיים שנוהלו בסוף שנת 2019 כדי למנוע את גירושן של המשפחות, העלה עו"ד ד"ר דוד תדמור, שמשרדו ייצג בהתנדבות משפחות אחדות, את הטענה שרשות ההגירה שינתה את מדיניותה והחלה בפעולות אכיפה גם נגד תלמידי בית ספר. אותם תלמידים והוריהם היו משתחררים באופן מידי כשפגשו בעבר בפקחי רשות ההגירה, אף שאותרו כשוהים שלא כדין

[40] ערר (י-ם) 3357/18 גבריס ולדז נ' משרד הפנים, 2 בספטמבר 2019.

[41] למידע מפורט על אודות המשפחות שנעצרו מדי שנה, ראו דוחות מעקב שנתיים של המוקד לפליטים ולמהגרים לשנת 2019 ולשנת 2020.

בישראל.[42] ד"ר תדמור ועורכי דין נוספים שייצגו את המשפחות העצורות הציגו תצהירים של מורים ומנהלי בתי ספר שבהם לומדים ילדי מהגרים רבים. אנשי החינוך העידו על כך שזהו הקיץ הראשון שבו נעצרו תלמידיהם. עורכי הדין טענו ששינוי מדיניות כזה בעת ממשלת מעבר, בהיעדר פיקוח של הכנסת, הינו מהלך פסול.[43] בבית המשפט טענה המדינה שלא חל כל שינוי במדיניות, אך תשובת חופש מידע ששחררה רשות ההגירה בתחילת שנת 2020 הוכיחה שאכן חל שינוי קיצוני במדיניותה: פקחי הרשות החלו בפעילות יזומה למעצר תלמידי בית ספר רק בקיץ 2019. מתשובת הרשות עולה כי בעוד שבאוגוסט 2018 ובן בינואר 2019 הוצאו צווי כניסה לבתים שבהם נעצרו אך ורק מהגרים בגירים למטרת גירוש מהארץ, הרי שבאוגוסט 2019 הוצאו 35 צווי כניסה לבתים שבהם נעצרו, נוסף על בגירים, לא פחות מ-16 ילדים, בהם עשרה תלמידים בני 9-13.[44]

ממעקב המוקד ו-UCI עולה שמיום 21 ביולי 2019 ועד סוף אותה שנה נעצרו לפחות 17 משפחות ובהן 20 תלמידי בית ספר, ששמונה מהם היו בעת המעצר בני יותר מ-12 שנים. כן נעצרו חמש אימהות ל-13 תלמידי בית ספר נוספים. מקרב 17 משפחות התלמידים שנעצרו, משפחה אחת גורשה נגד רצונה, ואילו שתי אימהות נוספות, על ילדיהן, בחרו לעזוב את הארץ עם המעצר, על אף הליכים משפטיים תלויים ועומדים בעניינן – במקרה אחד לתורכיה עם ילד בן 11 עוד ביום המעצר, ובמקרה השני לניגריה, גם כן עם ילד בן 11 לאחר חודש מעצר. שאר המשפחות שכרו שירותים משפטיים או שגייסו עו"ד בהתנדבות, והן מנהלות הליכים משפטיים במאמץ להסדיר את שהייתן בישראל כחוק.

[42] עתירה לבג"ץ בעניין שינוי מדיניות זה הוגשה על ידי משרד עורכי הדין תדמור-לוי – בג"ץ 5544/19 גירונימו ואח' נ' שר הפנים ואח' מיום 22 באוגוסט 2019 ונדחתה ביום 5 בספטמבר 2019 עקב אי מיצוי הליכים, אך נעשה שימוש בטיעון ובתצהירים בכמה הליכים פרטניים נוספים.

[43] שם.

[44] תשובת הממונה על חופש המידע ברשות ההגירה, מלי דוידיאן, לסיגל רוזן מהמוקד לפליטים ולמהגרים, 8 בינואר 2020.

ד.1. פירוט מאמצי רשות ההגירה לעצור תלמידים והוריהם

מעקב אחר מעצר משפחות והרחקתן מעלה כי מחודש יולי 2019 ועד מרץ 2020, מועד התפשטות מגפת הקורונה והפסקת המעצרים, החלו פקחי רשות ההגירה, לראשונה כשיטה, לפרוץ לבתי משפחות שלהן ילדים תלמידי בית ספר, כשהם מצוידים בצווי חיפוש, וזאת במטרה לעצרם ולהרחיקם מהארץ. לראשונה החלו הפקחים לפרוץ גם לבתי תלמידים שלא מיצו את זכויותיהם בבתי המשפט. מידע שנאסף מהשטח על ידי נציגות המוקד ו-UCI מלמד גם על עלייה משמעותית במאמצים שהשקיעה רשות ההגירה בביצוע אותם מעצרים ובמימוש ההרחקה מהארץ, מאמצים שהתבטאו בפעולות האלה:

- פריצות חוזרות לאותה דירה במאמץ לאתר ילדי בית ספר השוהים בישראל שלא כדין.
- מסירת מידע שגוי לבני המשפחה העצורים על ההליכים המשפטיים בעניינם.
- שליחת עובדת סוציאלית (להלן: עו"סית) לדובב את העצורים ולשכנע אותם לשוב למולדתם.
- הצגת חוות הדעת של אותה עו"סית בבית המשפט, חוות דעת שבהן עוותו דברי הילדים ושמהן השתמע שטובתם היא הגירה למולדת הוריהם. זאת תוך התעלמות מביקורתו של מבקר המדינה על התנהלותה של אותה עו"סית, שפעלה בניגוד לרצון המשפחות, תוך ביצוע עבירות אתיות.[45]
- מעקב הדוק אחר תוצאות ההליכים המשפטיים והסדרת טיסות למשפחות תוך שעות ספורות מדחיית הליך משפטי, עוד בטרם יהיה סיפק בידי עורכי דינם של העצורים לערער על ההחלטה לערכאה גבוהה יותר.
- עלייה במספר פקחי ההגירה שנשלחו לליווי משפחות מגורשות עד למדינת המוצא.

[45] מבקר המדינה, דוח שנתי 63ג לשנת 2012 ולחשבונות שנת הכספים 2011, חוות דעת על "הטיפול בקטינים חסרי מעמד אזרחי בישראל", עמ' 1909.

נוסף על מעצרי המשפחות, תיעדו הארגונים באותה תקופה לפחות ארבע פריצות של פקחי הגירה לבתי תלמידים שלא הסתיימו במעצר מפני שהתלמידים לא היו בבית בזמן הפריצה.[46] להלן השתלשלות העניינים מעת המעצר ועד שחרורן של כמה מאותן משפחות, באופן המדגים היטב את מאמציהם של פקחי הרשות להרחיקן מהארץ.

ב-21 ביולי 2019 פרצו פקחי הגירה לביתם שבעיר יהוד של לנה ובנה מיכאל, שהיה באותה עת בן 12, ועצרו אותם לקראת הרחקתם מהארץ. לנה עוכבה על ידי פקחי הגירה ארבעה חודשים קודם לכן וחתמה על צו הרחקה דחוי לאמצע חודש יולי 2019, כתנאי לשחרורה באותו היום. היא פנתה לעו"ד, וזה הגיש בשמה ובשם בנה בקשה לוועדה. הבקשה נדחתה כבר בתחילת יולי 2019, וב-11 ביולי הגיש עורך הדין ערר פנימי על החלטת הדחייה. עשרה ימים אחר כך, בטרם התקבלה החלטה במסגרת הערר, פרצו לפנות בוקר פקחי רשות ההגירה לבית המשפחה, שכתובתה נודעה להם במסגרת הבקשה. בו ביום הוגש ערר לבית הדין לעררים.[47] לאחר שבוע מעצר, ב-28 ביולי 2019, אישר בית הדין לביקורת משמורת של שוהים שלא כדין את שחרור האם ובנה בהפקדת ערבות של 18,000 ש"ח והתייצבות אחת לשבוע במתקן רשות ההגירה ליד צומת בית דגן (להלן: "מתקן בית דגן"). כשהתייצבה האם במתקן כעבור חודש, ביום 27 באוגוסט 2019, ניסו הפקחים לעצור אותה פעם נוספת, תוך שהם טוענים באוזניה שבית המשפט הורה לה לעזוב את הארץ, שכן יום קודם לכן דחה בית הדין לעררים את הערר שהוגש עבור המשפחה. ניסיון המעצר החוזר נמנע רק לאחר יום ארוך של חרדה במתקן בית דגן, ולאחר שעורך דינה של המשפחה הגיש בו ביום ערעור לבית המשפט המחוזי.[48] ב-2 באוגוסט 2020 קבעה השופטת אביגיל כהן שהמשפחה תורשה להגיש בקשה חדשה לוועדה הבין-משרדית לעניינים הומניטאריים.

[46] ב-21 באוגוסט 2019 וב-12 בספטמבר 2019 ברח' י"ל פרץ 9 ת"א; ב-4 בספטמבר 2019 ברח' בר יוחאי 68 ת"א; וב-12 בספטמבר 2019 ברח' מנשה בן ישראל 11 ת"א.

[47] ערר ת"א 19-3454.

[48] עמ"נ ת"א 19-08-56707.

ב-23 ביולי 2019 השכם בבוקר פרצו פקחי הגירה לביתם של ג'וסלין וילדיה גבריאל שהיה באותה עת בן 10, תלמיד ביה"ס הילל ברמת גן, וגל שהייתה בת חמש. הפקחים ניסו במשך זמן רב לשבור את חלון הדירה כדי לחדור דרכו לדירה, אך ללא הצלחה. לאחר מהלומות שווא רבות על החלון, הצליחו בסופו של דבר לפרוץ את המנעול של דלת הדירה ולעצור את אם המשפחה עם שני ילדיה הקטנים. ב-30 ביולי 2019 קבע דיין בית הדין לעררים בתל אביב שהמשפחה תעזוב את הארץ תוך 45 ימים, אך תשוחרר לאחר הפקדת ערבות כספית של 15,000 ש"ח ועמידה בתנאים נוספים.[49] האם וילדיה שוחררו לאחר שבעה ימי כליאה. בעקבות ערעור לבית המשפט המחוזי בתל אביב נמנעה הרחקתה של המשפחה וניתנה לה אפשרות להגיש בקשה לוועדה.[50]

ב-6 באוגוסט 2019 פרצו פקחי הגירה לביתם של רוברטה ובנה רון בן ה-13, תלמיד כיתה ח' בביה"ס ביאליק רוגוזין בתל אביב. הפריצה אירעה לפנות בוקר ביום העצרת הגדולה שקיים ארגון UCI בשיתוף תנועות נוער והורים מבתי ספר ברחבי הארץ, עצרת שבה השתתפו אלפים, ובמסגרתה נשא דברים גם גבריאל בן ה-10 מרמת גן, ששוחרר שבוע קודם לכן עם אימו ואחותו מבית הסוהר. בית הדין לעררים עיכב את הגירוש עד לדיון שנערך כעבור חמישה ימים, מבלי לאפשר את שחרורם של האם ובנה.[51] בדיון שנערך ב-11 באוגוסט 2019, הגישה המדינה חוות דעת של עו"סית מטעם רשות ההגירה אשר פגשה את רון ואימו בבלא ודיווחה לרשות על התערותו המועטה לכאורה של רון בחברה הישראלית. הדיין דחה את בקשת המשפחה לשחרור, וקבע שיוכלו להגיש בקשה מטעמים הומניטאריים לאחר גירושם לפיליפינים. עוד באותו היום, בשעות הערב, נעשה ניסיון להעלות את רון ואימו על מטוס לפיליפינים נגד רצונם. האם פרצה בבכי מר שהביא לכך שהשניים הורדו בסופו של דבר מהטיסה והוחזרו למתקן יהלו"ם בנתב"ג.

למחרת הגישה עו"ד כרמל בן צור, שייצגה את המשפחה בהתנדבות, ערעור לבית המשפט המחוזי בתל אביב. השופטת צילה צפת קבעה דיון ביום המחרת, 13 באוגוסט 2019, אך לא

[49] ערר ת"א 3513-19.
[50] עמ"נ 28386-09-19.
[51] ערר ת"א 3684-19.

הורתה על מתן צו ארעי למניעת גירושם של השניים.[52] בקשת רשות מינהלית לערעור (להלן: בר"מ), שהוגשה לבית המשפט העליון בשעה 19:00 באותו היום, נדחתה על ידי השופט שטיין שלוש שעות אחר כך.[53] עוד באותו הלילה שבין 12 ל-13 באוגוסט 2019, לאחר שישה ימי כליאה, הועלו האם ובנה נגד רצונם על מטוס לפיליפינים, כשהם מלווים בשני פקחים מטעם רשות ההגירה עד ליעד הסופי במנילה, במטרה למנוע את התנגדותם לטיסה.

בדיון שנערך למחרת היום, בהיעדר המשפחה שגורשה, קיבלה השופטת צילה צפת את דרישת רשות ההגירה לערוך את הדיון בדלתיים סגורות ודחתה את העתירה. בפסק דינה ציטטה השופטת מחוות הדעת של עו"סית רשות ההגירה, שכתבה כי הילד רון סיפר ש"*חבריו אינם ישראלים אלא ילדים ש'באו מכל העולם' והמאפיין אותם, הוא האחדות הנובעת מזרות*". מפס"ד עולה שהעו"סית הוסיפה שרון "*אינו רואה חשיבות להתערות בחברה הישראלית, רואה את עצמו כשייך לקבוצה מבודלת בתוך המדינה, אינו מזדהה עם ערכי המדינה וסמליה וגם אינו מעוניין לשרת בצה"ל.*" בחוות הדעת נרמז לכך שרון בן ה-13 מונע מתאוות בצע: *"הוא מביע רצון עז להישאר בישראל על מנת לשפר את רווחתו הכלכלית ולבנות לעצמו עתיד טוב יותר."*[54] רון מצידו טען מאוחר יותר שהעו"סית קטעה את דבריו בכל פעם שניסה לענות על שאלותיה, וסיפר: "*אני אמרתי שזה עושה אותי עצוב שרוצים לגרש אותי. היא שאלה: 'האם זה יעשה אותך שמח לדעת שגם חייבים לגרש את החברים שלך?' אמרתי שלא. היא חזרה על השאלה הזו כמה פעמים כשדיברנו, כל פעם שאמרתי שאני עצוב. אני התרגזתי, כי היא חזרה על השאלה, ולא הקשיבה לי*".[55]

ב-15 באוגוסט 2019 פרצו פקחי רשות ההגירה לביתם בשכונת התקווה של אלזה ובנה קייל בן ה-11, בוגר כיתה ה' בביה"ס הירדן בתל אביב. אלזה, כמו לנה לפניה, נעצרה כבר בינואר 2019

[52] עמ"נ 23127-08-19.
[53] בר"מ 5336/19.
[54] שם. סעיף 37 לפס"ד, 19 בספטמבר 2019.
[55] דבריו של רון נמסרו לאלעד זמיר בשיחת טלפון שהתקיימה ותועדה ביום 23 בינואר 2020.

וחתמה על צו גירוש דחוי לסוף שנת הלימודים כתנאי לשחרורה באותו היום, על מנת לקבל את בנה עם שובו מבית הספר. במועד שאינו זכור לה, אבל כמה חודשים קודם למעצרה הראשון בינואר 2019, היא פנתה לעורכת דין על מנת להסדיר את מעמדה, שילמה לה את הסכום שנדרשה לשלם וסברה שעניין מעמדה החוקי בישראל מטופל. כשנעצרה באוגוסט 2019 בשנית יחד עם בנה, והשניים הועברו לכליאה במתקן יהלו"ם לקראת גירושם מהארץ, פנה דויד, בן זוגה הישראלי בשנתיים האחרונות, לאותה עורכת דין, ולבקשתה שילם תשלום נוסף. אף הוא הבין שעורכת הדין פועלת לשחרורם של השניים ולהסדרת מעמדם. במכתב מהכלא כתב קייל לחבריו לכיתה: "*מה קורה? אני מתגעגע. מקווה שאתם נהנים מהלימודים. מקווה לחזור כמה שיותר מהר לשיגרה ובהצלחה בלימודים לכולם. אני מאוד עצוב כאן, אבל אני מקווה שאני אחזור ללמוד איתכם*".[56]

ב-4 בספטמבר 2019 דחה הדיין שלומי ויזן ערר שהוגש בשם האם ובנה, והטענה המרכזית לדחייה הייתה "עשיית דין עצמי ואי שיתוף פעולה", וזאת תוך התעלמות מפנייתה של האם להליכים להסדרת מעמדה עוד לפני מעצרה הראשון, ומכך שלא ניתן לייחס טענות אלו לקטין שאינו אחראי להסדרת מעמדו.[57] גם את המשפחה הזאת ביקרה עו"סית רשות ההגירה ומסרה לבית המשפט חוות דעת שבה נטען כי האם "*עושה שימוש ציני בבנה*". עוד הוסיפה העו"סית ש"*הרושם שהתקבל בשיחה הוא כי האם ובנה תודרכו, והם מנסים לתאר מציאות חיים אשר תסבר את אוזנו של השומע שעתיד להכריע בגורלם*". אף שהעו"סית טוענת ש"*מהשיחות בלט רצונן העז של האם ובנה להילחם בכל מחיר בהחלטה להרחיקם*", היא מסכמת את דבריה באמירה ש"*לא ניתן להמליץ להשאיר את האם והנער בישראל רק משום שרצונם להשתקע בישראל ולבנות הווה ועתיד נוחים מבחינה כלכלית ומשום כך הם בנו סיפור של הווה נוח ועבר נעדר על מנת להשיג עתיד נוח*".[58]

[56] המכתב ועדות בני המשפחה במשרדי המוקד.

[57] ערר ת"א 19-3875.

[58] מתוך חוות הדעת של עו"סית רשות ההגירה מיום 28 באוגוסט 2019.

מפרוטוקול הדיון בבית הדין לעררים ניתן להבין שעורכת הדין אכן מכירה את המשפחה מזה זמן ממושך, שכן ציינה שהיא מכירה את הילד תקופה ארוכה, עדה להתדרדרות מצבו הנפשי ואף אספה עבור המשפחה מסמכים רפואיים לצורך הגשת בקשה לוועדה הבינמשרדית. ב-16 בספטמבר 2019 נערך דיון בערעור שהוגש לבית המשפט המחוזי, ובעקבותיו אישר השופט ארז יקואל את שחרור האם ובנה לאחר 31 ימי כליאה, למשך שבוע ימים, בערבות של 30,000 ש"ח ובתוספת ערבויות של 170,000 ש"ח מצד שלישי וערבות עצמית של 100,000 ש"ח נוספים להבטחת יציאתם של השניים מהארץ בתום שבוע.[59] האם ובנה נאלצו לעזוב את הארץ וכך עשו.

ב-18 באוגוסט 2019 לפנות בוקר פרצו פקחי רשות ההגירה לביתם של בני הזוג שנון וראול במרכז תל אביב ועצרו אותם עם שתי בנותיהם, מלני בת ה-12 ומוניקה בת ה-10, תלמידות ביה"ס בלפור.[60] יום למחרת הגישה עו"ד מיכל פומרנץ ערר דחוף בדרישה לשחררם ולאפשר את הסדרת מעמדם וכן בקשה לצווי ביניים. בו ביום ערכה עורכת הדין ניסיון להגיש בקשה מטעמים הומניטאריים לוועדה, אבל הניסיון נמנע. תחילה משום שמספרי הדרכונים לא היו ידועים לה, ולאחר מכן משום שהדרכונים עצמם לא נמצאו, ואז משום שלא הוצג חוזה שכירות לדירת מגוריהם. כל זאת בניגוד לנוהל הרשות המאפשר השלמת מסמכים בשלב מאוחר יותר.

ב-21 באוגוסט 2019 התקיים דיון בבית הדין לעררים. בדיון התייצבו חבריהם הרבים של הילדות, שערכו הפגנה רבת משתתפים מול בית הדין לעררים.[61] ביום המחרת דחה הדיין מיכאל זילברשמיד את הערר.[62] עוד באותו יום נקבעה לבני המשפחה טיסה לאותו ערב, 22 באוגוסט בשעה 22:30, מיד לאחר דחיית הערר בבית הדין. ערעור הוגש מיידית לבית המשפט המחוזי בתל אביב, ובשעות הערב של אותו יום התקבלה החלטה על עיכוב ביצוע עד ליום 25 באוגוסט 2019.[63]

---

[59] עמ"נ 12590-09-19 אנן נ' רשות האוכלוסין, ההגירה ומעברי הגבול, 19 בספטמבר 2019.

[60] לי ירון, בני זוג מהפיליפינים ובנותיהם שנולדו בישראל נעצרו לקראת גירושם, הארץ, 18 באוגוסט 2019.

[61] לי ירון, בית הדין דחה ערר של הורים פיליפינים ובנותיהם שנולדו בישראל על הכוונה לגרשם, הארץ, 22 באוגוסט 2019.

[62] ערר ת"א 3798-19.

[63] עמ"נ 49899-8-19.

חבריהם של הילדות מביה"ס בלפור הגיעו להפגנה גם מול חלון מתקן הכליאה יהלו"ם בנתב"ג, ששם הן הוחזקו. ב-20 באוגוסט 2019 קבע שופט בית המשפט המחוזי קובי ורדי ערבות בסך 20,000 ש"ח לשחרור המשפחה עד להסדרת מעמדה או לעזיבתה את הארץ, אם תידחה בקשתה. המשפחה שוחררה מהכלא לאחר 11 ימים.

ב-21 באוגוסט 2019 בשש בבוקר פרצו פקחי רשות ההגירה לדירתם שבדרום תל אביב של בורג'ו ובנה טהיר בן ה-11 ועצרו את השניים לקראת גירושם לטורקיה, מולדתה של האם. אחותו הגדולה של טהיר, הייתה אף היא במקום, אך לא נעצרה משום שהייתה בהליכי הסדרת מעמד מתקדמים עם בן זוגה הישראלי. בדיקה העלתה שגם האם והבן פועלים זה שנים להסדרת מעמדם, וכבר בשנת 2016 הוגשה עבורם בקשה לוועדה לעניינים הומניטאריים. משהחלו מעצרי המשפחות, פנתה האם החרדה מפני מעצר לעורך דינה, והוא השיב לה שבקשתה עדיין תלויה ועומדת. בכל זאת הועברו השניים לכליאה במתקן יהלו"ם. על אף דבריו של עורך הדין, טענו פקחי רשות ההגירה ביהלו"ם בפני האם שבקשתה נדחתה עוד בשנת 2016, ושהיא חייבת לעזוב את הארץ. האם לא עמדה בלחצים וחתמה על הסכמה לעזוב מיד את הכלא לטורקיה עם בנה, אף שהשקיעה ממון רב בהליכים המשפטיים, ולטענת עורך דינה לא התקבלה כל תשובה לבקשתה למעמד מטעמים הומניטאריים.

ב-27 באוגוסט 2019 נעצרה בפעילות אכיפה שגרתית בראשון לציון ג'וזפין שהגיעה לישראל כעובדת סיעוד, אימם של קרן בת ה-12 וגיל בן ה-10, תלמידי בית הספר ביאליק רוגוזין. בניגוד לכל שאר המשפחות שנעצרו בביתן בלילה או לפנות בוקר, מעצרה של ג'וזפין לא היה מתוכנן. על אף דרישת פקחי ההגירה, האם בחרה שלא לאסוף את ילדיה לכלא, אלא לפעול נגד החלטת הגירוש בעוד הילדים מתגוררים בבית של חברים וממשיכים לפקוד את בית הספר, ובמידת האפשר להמשיך ולשמור על שגרת חייהם.

ב-29 באוגוסט 2019 הגיש עו"ד ישי שריד, המייצג את האם בהתנדבות, ערר לבית הדין לעררים, ובו ביום ניתן צו ארעי המונע את גירושה של האם עד להחלטה אחרת.[64] ב-10 בספטמבר 2019 דחה הדיין שלומי ויזן את הערר וקבע שהאם תגורש 48 שעות אחר כך, עם או בלי ילדיה, אם הילדים לא יובאו לכלא עד אז.[65] ב-11 בספטמבר 2019 הגיש עו"ד שריד ערעור על ההחלטה לבית המשפט המחוזי בתל אביב. השופט קובי ורדי קבע שגירושה של ג'וזפין יעוכב עד ליום 15 בספטמבר 2019, שאז תגיב המדינה לבקשה.[66]

כמה שעות לאחר מכן, ב-1:30 לפנות בוקר ביום המחרת, תועדו פקחי רשות ההגירה לאחר שפרצו לדירת המשפחה בדרום תל אביב. הדירה הייתה ריקה, אבל אילו ישנו שם הילדה בת ה-12 ואחיה בן ה-10, נקל לשער איזו אימה היו מטילים עליהם שישה פקחים במדים, שפשטו על הדירה באישון ליל במטרה לעצרם.

כמה שעות לאחר מכן, ב-8:00 בבוקר הגיעו פקחי הגירה לבית המעסיקה של ורוניקה על מנת לחקור את ורוניקה, עובדת סיעודית מהפיליפינים בעלת אשרה, חברתה של האם העצורה ללא ילדיה. ורוניקה הייתה מוכרת לפקחי ההגירה שכן ג'וזפין הזעיקה אותה לפתוח את דלת דירתן המשותפת, כשהפקחים עצרו אותה. מפתח הדירה של ג'וזפין היה אצל אחד מילדיה באותו יום ביש מזל. ביום המעצר בדקו הפקחים גם את מסמכיה של ורוניקה, וכשנוכחו לדעת שאשרת עובדת הסיעוד שבדרכונה עדיין בתוקף, אפשרו לה לשוב למקום עבודתה. עם זאת, בבוקר יום חמישי, 12 בספטמבר 2019, כשהגיעו לבית המעסיקה שלה, גילו שורוניקה אינה נמצאת שם. בירור קצר עם המעסיקה העלה שורוניקה אמנם מועסקת בטיפול בילד נכה, שהוא בעל אשרה להעסקת עובד סיעוד כחוק, אבל בגלל שאחיו של הילד העדיפו שהעובדת לא תלון בביתם, המשפחה סיכמה עם ורוניקה שתישן בלילות מחוץ לבית. המעסיקה, אימו של הילד המטופל, טענה שבדקה עם העובדת הסוציאלית שאמרה לה שההסדר תקין. גם ורוניקה לא ידעה שהיא

[64] ערר (ת"א) 3917-19, 29 באוגוסט 2019.
[65] ערר (ת"א) 3917-19, 10 בספטמבר 2019.
[66] עמ"נ 27147-09-19.

מפירה את תנאי אשרתה. ניתן לשער שלו ידעה, הייתה מתרחקת מפקחי רשות ההגירה ביום המעצר של חברתה. הפקחים המתינו לורוניקה בבית המעסיקה עד בואה. לאחר שנחקרה, העבירו אותה למתקן הרשות בבית דגן לשימוע לשלילת אשרה ואז לגירוש מהארץ בעקבות הפרת תנאי האשרה, שכן לא ישנה בבית המטופל בלילה. לדברי ורוניקה, היא נחקרה על אודות מקום הימצאם של הילדים של חברתה ג'וזפין, ואף נאמר לה שתוכל לשוב לעבודתה אם תספר לפקחים היכן מתגוררים הילדים.

ב-17 בספטמבר 2019 עיכב שופט בית המשפט המחוזי קובי ורדי את גירושה של ג'וזפין, וב-24 בספטמבר 2019, קבע השופט יקואל תנאים לשחרורה. למחרת היום שוחררה האם ממעצר לאחר 28 ימי כליאה בנפרד מילדיה. ב-6 באוקטובר 2019 התקבל הערעור באופן חלקי: נקבע שההליך המינהלי ביחס לתא המשפחתי כולו יושלם כשהאם משוחררת ממשמורת.[67]

ב-29 באוגוסט 2019 בשעה 4:30 לפנות בוקר פרצו פקחי רשות ההגירה לביתה של אלנה, עובדת סיעוד שהגיעה לישראל מנפאל. האישה שהתה באותה עת עם שי, בתה בת הארבע בהרצליה. בנה בן התשע, יונתן, תלמיד כיתה ד' בביה"ס ויצמן בהרצליה, היה באותה עת בבית מעסיקו של אביו, עובד סיעוד אזרח הודו, בעל אשרה. הילד שהה יחד עם האב באזור ואדי עארה. האם ובתה הפעוטה הובלו למעצר בעוד הפקחים נסעו צפונה לעצור את בנה בן התשע, מבלי שאפשרו לאימו להתלוות אליהם. זאת על אף שהבינו שהאב עובד בישראל כחוק ולא יוכל לנטוש את מעסיקו הסיעודי כדי ללוות את בנו למעצר.

ב-5 בספטמבר 2019, בעקבות בקשה לדיון מחודש בבית הדין לביקורת משמורת, עדכנה המדינה שהוסדרה עבור האם ושני ילדיה טיסה לקטמנדו דרך בומביי, באופן שיאפשר להם לבחור את היעד שבו ירצו להישאר; שכן, לטענת המדינה, המעבר בין שתי המדינות חופשי.

[67] עמ"נ 27147-09-19, 6 באוקטובר 2019.

באותו יום, יום חמישי בשבוע, הגיש משרד עורכי הדין תדמור-לוי, המייצג את המשפחה בהתנדבות, ערר לבית הדין לעררים.[68] במקביל, עשו עורכי הדין ניסיון להגיש בקשה מטעמים הומניטאריים לוועדה בלשכת רשות ההגירה בהרצליה, אך הניסיון כשל. עורכי הדין עשו ניסיון נוסף להגשת הבקשה ביום ראשון, 8 בספטמבר 2019, אך פקידות הלשכה הבהירו שיועמ"ש הרשות, צפנת גרנביץ', הורתה להן שלא לקלוט את הבקשה לבחינה, למרות שסירוב כזה מנוגד לנוהלי הרשות. באותו יום הוגשה תגובת המדינה לערר, חתומה על ידי אותה יועמ"ש, צפנת גרנביץ'. בסעיף 47 לתגובתה מציינת עו"ד גרנביץ' ש"*נכון למועד כתיבת שורות אלו, אין אינדיקציה לפיה הוגשה בקשה כלשהי להסדרת מעמדה של העוררת.*" זאת על אף שקיבלה בו ביום וכן שלושה ימים קודם לכן פניות רבות בניסיון להגשת אותה בקשה ממשרד תדמור-לוי.

ב-16 בספטמבר 2019 דחה הדיין אילן חלבגה את הערר, אך עיכב את גירוש המשפחה לצורך מיצוי הליכים משפטיים. באותו יום הוגש ערעור לבית המשפט המחוזי בתל אביב. יום למחרת קבע השופט הרי קירש שהמשפחה לא תגורש ושתגובת המדינה תינתן עד ליום המחרת, 18 בספטמבר 2019. השופט קירש אישר את בקשת המדינה לניהול הדיונים בדלתיים סגורות, תחת צו איסור פרסום. האם וילדיה שוחררו ב-19 בספטמבר 2019 לאחר הפקדת ערבות של 35,000 ש"ח שנקבעה על ידי הרשות, לאחר 21 ימי כליאה, לשם המשך ההליכים המשפטיים בעניינם.

ב-9 בספטמבר 2019 לפנות בוקר פרצו פקחי רשות ההגירה לבית בשכונת התקווה בתל אביב, שם התגוררו עובד שגרירות ואישתו, ועצרו אותם ושניים מילדיהם: האחד, תלמיד תיכון חדש, ואחיו הקטן, תלמיד כיתה ג' בביה"ס הירדן. בתם בת ה-12 של בני הזוג, תלמידת כיתה ו' בבית ספר הירדן, ישנה באותו הלילה בבית חברתה, וכך הגיעה לבית הספר מבלי לדעת שכל בני משפחתה נעצרו. באותה עת כבר ניהלה המשפחה הליכים משפטיים במשך שנים ארוכות. עורכת דינה של המשפחה הצליחה להביא לשחרורם של ההורים וילדיהם באותו היום, באופן חריג – ללא הליך משפטי נוסף.

[68] ערר ת"א 4021-19.

באותו יום, 9 בספטמבר 2019, פרצו פקחי רשות ההגירה גם לבית משפחה בגליל העליון ועצרו את בני הזוג עם ארבעת ילדיהם, תאומים בני 12, ילדה בת 10 וילדה נוספת בת שמונה וחצי. בעקבות ערר שהוגש לאחר שלושה ימים, ב-12 בספטמבר 2019, נערך דיון בבית הדין לעררים.[69] במהלך הדיון הוצגה חוות דעתה של עו"סית רשות ההגירה, שטענה שעל פי בדיקתה המשפחה ערוכה לחזור לתאילנד, שם כבר רכשו בית, ובני המשפחה יודעים במה יעבדו ובאיזה בית ספר ילמדו הילדים. זאת על אף שאם המשפחה היא אזרחית הפיליפינים. יום למחרת דחה הדיין חנניה גוגנהיים את הערר, אבל עיכב את ביצוע הגירוש למשך יומיים נוספים. ב-15 בספטמבר 2019 הגישה עו"ד טל סהר, שייצגה את המשפחה, ערעור לבית המשפט המחוזי בתל אביב.[70] עד אותו יום לא הובאו בני המשפחה בפני בית הדין לביקורת משמורת, על אף שכבר מלאו יותר מ-96 שעות לכליאתם. בשלב זה היה ממונה ביקורת הגבולות חייב לשחררם על פי סעיף 13 (י"ד) ד', הקובע שאם העצור לא הובא במועד בפני בית הדין "יורה ממונה ביקורת גבולות על שחרורו", אך המשפחה לא שוחררה. ב-16 בספטמבר 2019, לאחר 10 ימי כליאה, נתן השופט קובי ורדי צו ארעי שמנע גירוש ושחרר את המשפחה בערבות של 15,000 ש"ח לצורך ניהול ההליכים המשפטיים.

ב-28 באוקטובר 2019 לפנות בוקר פרצו פקחי רשות ההגירה לביתה של משפחה חד הורית ועצרו את רפאל בן ה-10, תלמיד כיתה ד' בבית ספר ביאליק רוגוזין, ואת אימו.
ב-30 באוקטובר 2019 לפנות בוקר פרצו פקחי רשות הגירה לביתה של משפחה חד הורית נוספת ועצרו את גנה בת ה-12, תלמידת גימנסיה הרצליה, ואת אימה.[71]

[69] ערר (ת"א) 4086-19 , 13 בספטמבר 2019.
[70] עמ"נ 34635-09-19.
[71] לי ירון, נערה בת 13 נעצרה מבלי שנערך לה שימוע – בניגוד להנחיית משרד המשפטים, הארץ, 30 באוקטובר 2019.

יום למחרת בוטל יום הלימודים בגימנסיה הרצליה ומאות חבריהם של גנה ורפאל יחד עם מנהל הגימנסיה, מורים מבית הספר ומתנדבות UCI יצאו להפגנה גדולה, שכללה הקפה של כלא גבעון שבו היו כלואים גנה ורפאל עם אימותיהם.[72]

ב-1 בנובמבר 2019 ניאות דיין בית הדין לעררים, מיכאל זילברשמיד, לשחרר את שתי המשפחות בערבות של 30,000 ש"ח כל אחת, להבטחת יציאתן מהארץ, אם יידחו ההליכים המשפטיים שניהל עבורם בהתנדבות משרד תדמור-לוי.[73] יומיים לאחר מכן, ב-3 בנובמבר 2019, ביטל הדיין גם את צווי ההרחקה נגד שתי המשפחות, תוך קבלת הטענה שטובת הילדים לא נשקלה על פי הנחיות משרד המשפטים. הילד בן העשר היה כלוא עם אימו במשך ארבעה ימים עד לשחרורו, ואילו הילדה בת ה-12 ואימה היו כלואות במשך יומיים.

ב-7 בנובמבר 2019 פרצו פקחי רשות ההגירה לביתה של משפחה ועצרו את ההורים, עובדי סיעוד מהודו ושתי בנותיהם אלינור בת השבע ומיטל בת השנה. בעקבות ערר שהגיש בעניינם משרד תדמור-לוי, המייצג את המשפחה בהתנדבות, לבית הדין לעררים, ניאות הדיין מרט דורפמן לשחרר את המשפחה בערבות של 25,000 ש"ח, באופן שאפשר את שחרורה של המשפחה כולה עוד באותו הלילה.[74]

באותו יום, 7 בנובמבר 2019, נעצרה ברחוב גם מונה, עובדת סיעוד מהודו, ללא בנה מרטין בן ה-11. גם ביה"ס גבריאלי שבו למד הילד נרתם למאמצי השחרור, והתלמידים יצאו יחד עם הוריהם להפגנה למען שחרורה של האם העצורה. עו"ד ליויאן סגל ממשרד מיתר, שייצג את האם בהתנדבות, פנה לממונה ביקורת הגבולות, וזה ניאות לשחררה למשך עשרה ימים בערבות של 20,000 ש"ח, באופן שאפשר לה לשוב לבנה הצעיר עוד באותו הלילה ולנהל את ההליכים המשפטיים מחוץ לכותלי הכלא.

---

[72] לי ירון, מאות תלמידים ומורים הפגינו בדרישה לשחרר תלמידים שנעצרו, הארץ, 31 באוקטובר 2019.
[73] ערר (ת"א) 4605-19 קפיטולו נ' משרד הפנים, ערר (ת"א) 4627-19 אנטיגו נ' משרד הפנים.
[74] ערר (ת"א) 4998-19 לופז נ' רשות האוכלוסין וההגירה, 26 בדצמבר 2019.

באותו יום, 7 בנובמבר 2019, פרצו פקחי רשות ההגירה גם לביתה של משפחה שהגיעה באשרות תייר מניגריה, ובשנת 2011 נולד כאן בנם פיליפ. ב-15 בנובמבר 2019, לאחר שבוע מעצר, הורה בית הדין לעררים על שחרור המשפחה בערבות של 30,000 ש"ח ותנאים נוספים, בהם התייצבות עיתית בבית דגן.[75] ב-28 בנובמבר 2019, כשהתייצבו האם ובנה במתקן בית דגן, החליטה מנהלת המתקן, גלית בן שמואל, שהאם אינה משתפת פעולה די הצורך עם הליכי הרחקתה ועצרה אותם פעם נוספת, אף שהיו מיוצגים ושעורכת דינם פעלה להסדרת מעמדם. חלפו ארבעה ימי כליאה נוספים, עד שהאם ובנה שוחררו שנית.[76]

ב-9 בדצמבר 2019 נעצרו ג'ייקוב, שהגיע לישראל כעובד סיעוד מהפיליפינים, ובנו בן ה-11 באותה עת, לואיס. לג'ייקוב שני ילדים נוספים, כולם ילידי הארץ: בן 14, ובת תשע באותה עת, שלא נעצרו עימם. לואיס בן ה-11 שוחרר באותו הלילה עקב החלטת ממונה ביקורת גבולות, ולמחרת היום שוחרר האב בערבות של 30,000 ש"ח.

ב-16 בדצמבר 2019 נעצרה ברחוב בחיפה אלה, אימם של מרים בת ה-12.5 באותה עת, וירון בן ה-10. ההורים ניהלו הליכים משפטיים קודמים שכשלו ולא עמדו בתשלום 15,000 ש"ח – הוצאות המשפט שנפסקו לחובתם לאחר דחיית ערר שהוגש בשמם לבית הדין לעררים. עו"ד מיכל מינסקי ממשרד פישר-בכר, שייצגה את המשפחה בהתנדבות, פנתה לממונה ביקורת הגבולות, וזה ניאות לשחרר את האם בערבות של 50,000 ש"ח, בתוספת תשלום 15,000 ש"ח – ההוצאות שנפסקו בבית הדין לעררים. עו"ד מינסקי פנתה בבקשה להפחתת הערבות לבית הדין לביקורת משמורת, ושם קבע למחרת היום הדיין רג'א מרזוק ערבות של 40,000 ש"ח וכן תשלום ההוצאות. האם שוחררה למחרת היום לאחר איסוף ותשלום הערבות. בעקבות בקשת רשות ערעור מינהלי על צו ההרחקה, קבע בית המשפט המחוזי ש"אין לערוך למבקשים שימוע

[75] לי ירון, אזרחית ניגריה ובנה בן השמונה כלואים ארבעה ימים בכלא לקראת גירושם, הארץ, 11 בנובמבר 2019.
[76] החלטת הדיין רג'א מרזוק, בית הדין לביקורת משמורת של שוהים שלא כדין, 1 בדצמבר 2019.

בטרם התקבלה הכרעה בעניין לופז", עניין שנסיבותיו דומות ושעמד בפני דיון בבית המשפט העליון.[77]

ד.2. שימוש בחוות דעת מגמתיות של עו"סית עובדת רשות ההגירה בניגוד לכללי האתיקה

כפי שניתן להתרשם מהמקרים המתוארים למעלה, במהלך קיץ 2019 לפחות ארבע אימהות וילדיהן פגשו את עו"סית רשות ההגירה במהלך שהות המשפחה בכלא. לדבריהם, העו"סית הבהירה בנימוס אך בנחישות לאימהות ולילדים שהם מחויבים לעזוב את הארץ, ותיעדה בחוות הדעת שלה אמירות המדגישות את זיקתם של בני המשפחה למדינות המוצא של ההורים, אמירות שאת חלקן האימהות והילדים טוענים שלא אמרו. רשות ההגירה הגישה חוות דעת של אותה עו"סית במסגרת הליכים משפטיים של אותן משפחות. מחוות הדעת עלה שהילדים חשים לכאורה ניכור לדת היהודית ולמדינת ישראל וחוסר שייכות לסביבתם, ושאינם מוצאים את מקומם בחברת ישראלים, או שאימותיהם עושות בהם "שימוש מניפולטיבי" לשיפור איכות חייהן. לפי דיווחי העו"סית, הבהירו האימהות של אותם ילדים שהמשפחה ערוכה לשוב "הביתה", ובאחד המקרים אף נערכו להסדרת לימודי הילדים שם.[78]

נבהיר שהעו"סית פעלה בניגוד לכללי האתיקה כשהעבירה את דברי המשפחות הכלואות לרשות ההגירה, לשימוש נגדן ונגד רצונן הברור להישאר בישראל. חמש שנים קודם לכן ביקר מבקר המדינה את התנהלותה של אותה עו"סית ממש. בביקורתו ציין מבקר המדינה: "*באחד המקרים צירפה רשות האוכלוסין לתגובתה לעתירה, שהוגשה לבית משפט, את חוות דעתה של עו"ס מתקן יהלו"ם אשר פגשה במשפחה במתקן, לשם סתירת טענות המשפחה.*[79] *על הרשות*

[77] רע"מ 27707-01-20 טינה נ' משרד הפנים, 3 בפברואר 2020.
[78] חוות הדעת צוטטו בפסקי הדין או נמצאות במשרדי המוקד לפליטים ולמהגרים.
[79] עת"ם 11-08-29231 מטייס ואח' נ' משרד הפנים.

להקפיד כי חוות דעת ומידע שנמסר לעו"ס לא ייחשפו, אלא בנסיבות הנזכרות בחוק."[80] למרות ביקורתו הנוקבת של המבקר בעניין שימוש המנוגד לכללי האתיקה בחוות הדעת, המשיכה רשות ההגירה לעשות שימוש כזה בחוות דעתה של אותה עו"סית, להציגן ולנסות לשכנע באמצעותן את בתי המשפט לאשר את גירושן של משפחות מהגרים על ילדיהן הישראלים.[81]

ד.3. עריכת שימועים באופן מגמתי, עיוות וסילוף פרוטוקולי השימוע

מעצרי המשפחות הביאו את עו"ד יהודית קרפ, המשנה ליועמ"ש לשעבר, לפנות אל שר המשפטים על מנת להפנות את תשומת לב הרשויות לחשיבות עקרון טובת הילד. ב-10 באוקטובר 2019, בעקבות פנייתה של עו"ד קרפ, פורסמה תשובתו של ד"ר עומרי בן צבי ממחלקת ייעוץ וחקיקה במשרד המשפטים בנושא מעצר ילדי מהגרים. מהתשובה עולה כי נערך דיון בנושא ובסופו סוכם על עריכת שינוי בנוהלי רשות ההגירה, כך שבטרם הוצאת צווי הרחקה ומשמורת למשפחות שבהן ילדים בני 12 ומעלה, ייערך שימוע לילד על מנת לבחון את טובתו. כן תובא בחשבון טובת הילד טרם קבלת ההחלטה.[82]

עוד באותו יום קיימה מנהלת מתקן בית דגן, גלית בן שמואל, שימוע לשני ילדים שאימם שוחררה ממעצר והתייצבה עימם, במסגרת תנאי שחרורה, במתקן רשות ההגירה בבית דגן. עורכי דין ייצגו את המשפחה בשימוע, שארך ארבע שעות. מדיווחי עורכי הדין עלה שטרם גובש שאלון מובנה,

---

[80] מבקר המדינה, דוח שנתי 63ג לשנת 2012 ולחשבונות שנת הכספים 2011, חוות דעת על "הטיפול בקטינים חסרי מעמד אזרחי בישראל", עמ' 1909. סעיף 8 לחוק העובדים הסוציאליים, התשנ"ו-1996, קובע כי חובה על עו"ס לשמור בסוד מידע על אדם שמסר לו אדם שהגיע אליו במסגרת מקצועו, והוא אינו רשאי לגלותו אלא באחת מאלה: האדם שעליו המידע הסכים בכתב אחרי שהוסברה לו משמעות ההסכמה, זולת אם העובד הסוציאלי שוכנע שהגילוי עלול לפגוע באותו אדם או בבן משפחתו; העובד הסוציאלי שוכנע שהמידע דרוש לשם טיפול בילדיו הקטינים של אותו אדם; הגילוי דרוש לשם מניעת פגיעה באדם כלשהו; קיימת בחוק חובה או רשות לגילוי המידע; הגילוי נדרש על ידי ועדת המשמעת; הגילוי דרוש למטרת פיקוח מקצועי על עבודת עובדים; בית משפט שבפניו התעורר הצורך בגילוי המידע התיר את גילוי המידע, אם נוכח שקיימות נסיבות מיוחדות המצדיקות זאת.

[81] בידי המוקד שלוש חוות דעת של העו"סית שנמסרו במסגרת הליכים משפטיים והזיקו למשפחות שטופלו על ידה, וחוות הדעת בעניין משפחה נוספת מצוטטת בפס"ד בעניינה המצוי בידי המוקד.

[82] תשובתו של ד"ר עומרי בן צבי לעו"ד יהודית קרפ מיום 10 באוקטובר 2019.

והילדים נשאלו שאלות באופן מגמתי שנועד להדגיש את הקשר שלהם לדת ולתרבות של אימם. הילדה בת ה-12 נשאלה באופן כזה, שהתשובות הטבעיות לשאלות תחזקנה את הקשר לשפה זרה ולדת הנוצרית ולא לשפה העברית ולחגי ישראל.[83]

כך למשל נשאלה הילדה אלו חגים היא חוגגת בבית, והשיבה "כריסמס" שכן זה החג אותו היא חוגגת בבית. מנהלת המתקן הוסיפה ושאלה: "באיזה שפה אתם מדברים בבית?" הילדה ענתה: "עברית". המנהלת שאלה: "האם את מדברת עוד שפה?" והילדה ענתה: "אנגלית ברמה טובה". מסכמת מנהלת המתקן בפרוטוקול: "גם השפה המדוברת בבית היא לא השפה העברית אלא אנגלית." זאת על אף שהילדה ציינה שהם מדברים עברית בבית ולא ציינה שהם דוברים שפה נוספת בבית. בשלב זה התרשמה עורכת הדין שהשימוע מתנהל כחקירה משטרתית הגורמת מצוקה לאם, ולפיכך ביקשה להוציא את הילדים מהחקירה.[84]

חודש לאחר מכן זומנו לשימועים שלוש אימהות נוספות שנעצרו באותו החודש. אחד השימועים נדחה בהיעדרו מהארץ של עורך דינה של האם.[85] שתי האימהות שהתייצבו לשימועים דיווחו שנשאלו שאלות רבות על מעסיקיהן, הואשמו שהן עוברות במודע על חוקי מדינת ישראל, ושלו טובת הילד הייתה לנגד עיניהן, היו עוזבות את הארץ ולא מעמידות את ילדיהן בסכנת מעצר וגירוש בכפייה. עורך הדין של אחת האימהות דיווח שבמהלך השימוע נאלץ כמה פעמים לדרוש שהדברים הנאמרים ימצאו דרכם לפרוטוקול, שכן היה ברור שהדברים אינם מתועדים. מנהלת המתקן דרשה שלא יתערב בחקירה, למרות שהערותיו נגעו רק לאי רישום או לעיוות תשובות בפרוטוקול. בפתח השימוע טען עורך הדין שהרשות מנהלת חקירה ולא שימוע. מאחר שיש לערוך שימוע לפי סעיף 13א(ד) לחוק הכניסה לישראל, הוא דרש, כבא כוחה של המשפחה, להשמיע

[83] מדיווחי עורכי הדין שמייצגים את המשפחה ללא תמורה, ישי שריד וכן שרון ציונוב מהקליניקה לייצוג בני נוער וצעירים במרכז הבינתחומי בהרצליה.

[84] שם.

[85] פרטי המשפחות שמורים במשרדי המוקד לפליטים ולמהגרים.

את טענותיה. מנהלת המתקן סירבה לקבל את הטענה. שני עורכי הדין התרשמו שאופן ניהול השימוע לא סיפק הזדמנות למנהלת מתקן בית דגן להתרשם מטובת הילד.

בידי המוקד פרוטוקולים של כמה שימועים גדושי עיוותים. נציג כדוגמה את הפערים בין ציטוטים מתוך פרוטוקול השימוע לבין טענות האם, שלה ולבתה בת ה-10 נערך השימוע באותה העת. הפרוטוקול מדגים את התנהלות פקחי הרשות ואת האופן שבו הם מציגים תשתית עובדתית שגויה ומסולפת, המשפיעה על סיכויי המשפחה לשכנע גם ערכאות משפטיות בהמשך הדרך.

בפרוטוקול השימוע שבחרנו כדוגמה מצוין שהאם אמרה: "אני מדברת אך ורק אנגלית." לדברי האם, בתשובה לשאלה באיזו שפה תרצה שייערך השימוע, ענתה שהיא מבקשת לערוך את השימוע באנגלית, כי על אף שהיא מבינה עברית, כל מילה בפני עצמה, היא מתקשה להבין משפטים. את המשפט "אני מדברת אך ורק אנגלית" האם טוענת שלא אמרה.[86]
בפרוטוקול מצוין: "ש: מדוע אינך יצאת מגבולות ישראל לאחר שאשרתך פגה? ת: רציתי להישאר ולגדל את הילדה שלי בישראל מכיוון שאין עבודה בפיליפינים ופה אני יכולה לעבוד ולפרנס את בני המשפחה שלי והילדה, בפיליפינים אני יכולה לפרנס רק את הילדה שלי ולא אוכל לעזור לבני המשפחה שלי."
לדברי האם: "הממונה שאל למה לא יצאתי מישראל ולמה לא לקחתי את הילדה לפיליפינים. אמרתי לו שרציתי לגדל את הילדה פה בישראל, ומשום שיש לי עבודה בישראל אני יכולה לתמוך בה. לא אמרתי בהקשר הזה שום דבר על עזרה לבני משפחה אחרים. בחלק אחר בשימוע הוא שאל אם אני שולחת כסף לפיליפינים, ואמרתי שרק כשמבקשים ממני. לעיתים רחוקות."[87]
בפרוטוקול מצוין: "ש: האם הילדה שלך בקשר עם האבא שלה? ת: כן ברור שהיא מדברת איתו. ש: מה התדירות של השיחות בניהם? ת: כמעט כל יום."[88]

---

[86] הציטוטים מתוך פרוטוקול השימוע מיום 7 בינואר 2020 של עובדת סיעוד מהפיליפינים ובתה בת ה-10 באותה עת. דבריה של האם נגבו בו ביום על ידי סיגל רוזן, ואילו תגובתה למצוין בפרוטוקול, שהתקבל רק ביום 28 בינואר 2020, נמסרה לאלעד זמיר. עמ' 4.
[87] שם, עמ' 5.
[88] שם, עמ' 6.

לדברי האם: "בתשובה הראשונה לא אמרתי "ברור", אמרתי שהיא מדברת איתו. לגבי השאלה השנייה, עניתי: פעם בשבוע, או פעם בשבועיים (once a week, or every other week)."

בפרוטוקול מצוין: "ש: טענת שאת עוזרת לבני המשפחה שלך. במה את עוזרת להם? ת: אני עוזרת להם מבחינה כספית לאחים ואחיות שלי ובעיקר לאימא."

לדברי האם: "אמרתי שאני עוזרת לאמא שלי. לא ציינתי שאני עוזרת לאחים ולאחיות שלי."

בפרוטוקול מצוין: "ש: מדוע את לא חוזרת לשם? ת: אין עבודה שם, נכון שזה אזור תיירותי אך אין עבודה שם."[89]

לדברי האם: "חלק מהשיחה הושמטה מהפרוטוקול. הממונה סיפר שהיה בפיליפינים, ושזו ארץ יפה. כאשר כתב LA UNION הוא חיפש באינטרנט והוסיף: זה מקום טוב מאוד, למה את רוצה להישאר כאן? אמרתי לו שזו ארץ יפה מאוד, אם אתה תייר. אבל אם אתה חי שם, אלה חיים קשים כי אין לנו עבודה. חלק זה של השיחה לא מצוין בפרוטוקול."

בפרוטוקול מצוין: "ש: מדוע לא חזרת עם בן הזוג שלך לפיליפינים? ת: רציתי להישאר פה. אני לא יכולה לעבוד שם."

לדברי האם: "אמרתי שאין לי שם עבודה, לא שאני לא יכולה לעבוד שם. אחר כך הוא שאל: למה את לא הולכת איתו וחיה איתו ומקימה משפחה? אמרתי: איך אני יכולה לחיות איתו? יש לו שם משפחה אחרת. משפט זה הושמט מהפרוטוקול." מדובר במשפט חשוב בהתחשב בעובדה שהנישואים בפיליפינים הם נישואים קתוליים ללא אפשרות לגירושין.

בפרוטוקול מצוין: "ש: איך את מדברת עם הילדה שלך? ת: אנחנו מדברות באנגלית. קשה לי עם השפה העברית."

לדברי האם: "לא אמרתי את המילים שרשומות בפרוטוקול. אני זוכרת את המילים שהשתמשתי בהן: חצי-חצי (half-half). אנחנו מדברות חצי-חצי, באנגלית ובעברית."

בפרוטוקול מצוין: "ש: מה עושה הילדה שלך לאחר שהיא חוזרת מהבית ספר? ת: היא בבית . ש: האם היא רשומה בחוגים או כל פעילות אחרת? ת: לא היא בבית הספר ואז חוזרת הביתה."

---

[89] שם, עמ' 7.

לדברי האם: "חלק מהשיחה חסר כאן: התחלתי להסביר שהיה לבתי חוג פסנתר בעבר, וניסיתי להמשיך ולומר שהיא הולכת לצופים ושיש לה מורה פרטי, אבל הוא הפסיק אותי ולא נתן לי לדבר יותר."

בפרוטוקול מצוין: "ש: האם ניסית להסדיר את מעמדך בישראל בעשר השנים האחרונות? ת: לא. ש: מדוע? ת: כי ידעתי שלא יתנו לי, העדפתי להישאר ככה."

לדברי האם: "לא אמרתי זאת. הממונה שאל אם ניסיתי להסדיר את מעמדי, ועניתי שלא. הוא שאל מדוע, ועניתי: אני לא יודעת. לא אמרתי את זה בתשובה לשאלה הזאת, כי הפקיד הפעיל עלי לחץ רב, אבל הסיבה לכך שלא ניסיתי להסדיר את מעמדי הייתה ששלוש פעמים עוכבתי על ידי פקחי הגירה במהלך השנים. שלוש פעמים הראיתי את ההודעה על לידתה של בתי, ובכל שלוש הפעמים שוחררתי מיד. לכן לא חשבתי שעליי לפעול להסדרת מעמדנו וגם לא ידעתי איך עושים את זה."

בפרוטוקול מצוין: "ש: מה הן השפות שהבת שלך דוברת? ת: אנגלית ועברית. ש: איזה שפה היא מדברת הכי טוב? **הערת חוקר : הילדה ענתה אנגלית. ת: אנגלית היא שפת אם שלה."

לדברי האם: "אני חושבת שהילדה הבינה שהוא שואל באיזו שפה היא מדברת איתי הכי טוב, ולכן היא ענתה 'אנגלית'. ניסיתי להסביר לה את השאלה, אבל הממונה השתיק אותי. לאחר מכן אמרתי שאנגלית היא שפת האם שלי, לא אמרתי שזו שפת האם שלה."[90]

בפרוטוקול מצוין: "ש: במקרה ולא יהיה עבודה בישראל מה תעשי? ת: אני אמצא מקום עבודה אחר בעולם."

לדברי האם: "לא נשאלתי שאלה כזאת ולכן גם לא עניתי תשובה כזאת."

בפרוטוקול מצוין: "ש: אני מבין מהדברים שלך שאת בישראל רק בכדי לעבוד ולא קשור לילדה שלך? ת: כן אני חייבת לעבוד."

לדברי האם: "לא נשאלתי שאלה כזאת ולכן גם לא עניתי תשובה כזאת. בשלב זה רק אמרתי שאני בישראל בגלל הילדה שלי, ואמרתי שמסיבה זו אני צריכה גם לעבוד כאן, כדי לגדל אותה."[91]

---

[90] שם, עמ' 9.

[91] שם, עמ' 10.

בפרוטוקול מצוין: "ש: האם הילדה שלך בקשר עם אבא שלה בפיליפינים? ת: כן יצרו קשר פעם אחרונה אתמול."

לדברי האם: "אמרתי ביום שבת, לא אתמול. בגלל הבדלי השעות בין ישראל לקוריאה ובית הספר של הילדה, ממילא אפשר לדבר רק בשבת. יש חלק נוסף מהשיחה שהושמט ובו אמרתי לממונה שהאב לא בפיליפינים, אלא בקוריאה. הבת שלו התחתנה עם אזרח קוריאני, ולכן יש לה מעמד, והיא הביאה את הוריה לשם."

בפרוטוקול מצוין: "ש: האם יש לך או לילדה בעיות רפואיות? ת: לא. אנחנו בריאות."

לדברי האם: "עניתי שלילדה יש כנראה סוכרת (אמרתי באנגלית: diabetes). הפקיד שאל מה זה. אמרתי לו בעברית את המילה 'סכרת'. אמרתי גם שיש לי סכרת. אני גם זוכרת שאמרתי שלילדה יש אסתמה, אבל אני לא בטוחה שהוא הצליח להקשיב לי, כי כל הזמן אנשים נכנסו ויצאו מהחדר והפריעו תוך כדי השיחה שלנו."[92]

בפרוטוקול מצוין: "ש: האם יש לך ולילדה שלך בעיות רפואיות? ת: לא אנחנו בריאות. עושים בדיקות מדי פעם והכול בסדר."

לדברי האם: "לא אמרתי 'אנחנו בריאות' ולא אמרתי 'הכול בסדר'. חלק מהשיחה חסר בפרוטוקול. כשהממונה שאל אותי איך אני יודעת שאני סוכרתית, אמרתי שאני עושה בדיקות מדי פעם."

בפרוטוקול מצוין: "ש: האם יש ברשותך מסמכים רפואיים כלשהם להציג בפני כעת? ת: לא אין לי, אנחנו בריאות."

לדברי האם: "השאלה הזאת לא נשאלה. ולכן גם לא אמרתי את הדברים שמיוחסים לי בפרוטוקול."

בפרוטוקול מצוין: "ש: האם אספת כבודה? ת: לא."

לדברי האם: "השאלה הזאת לא נשאלה ולכן לא עניתי עליה."

בפרוטוקול מצוין: "ש: האם אי פעם חשבת לצאת מישראל ? ת: לא, אם לא הייתם תופסים אותי לא הייתי יוצאת."

---

[92] שם, עמ' 11.

לדברי האם: "השאלה הזאת לא נשאלה. אני זוכרת שאמרתי לממונה (אבל לא זוכרת באיזה שלב בחקירה) שכבר שלוש פעמים עיכבו אותי פקחים בדרך, הראיתי תעודת לידה של בתי ושוחררתי להמשיך בדרכי. בתגובה לדבריי אלו, הממונה אמר לי: עכשיו את חייבת ללכת כי אני תפסתי אותך (Now you have to go because I catch you). הדברים האלה לא מופיעים בפרוטוקול."

בפרוטוקול מצוין: "ש: האם את מעוניינת לשוב לארצך? ת: אני רוצה להישאר בישראל. תבין אותי שאין לי עבודה בפיליפינים."

לדברי האם: "בשלב זה אמרתי רק שאני לא רוצה לעזוב כי הבת שלי כאן, והיא לומדת כאן בבית ספר. הוא שאל אם אין בית ספר בפיליפינים, אם אי אפשר שתלמד שם. לא עניתי לו.[93]

בפרוטוקול מצוין: "ש: האם אתן נוטלות תרופות באופן קבוע? ת: לא. אנחנו בריאות."

לדברי האם: "לא דיברנו שוב על נושא התרופות. השאלה הזאת לא נשאלה, והתשובה הזאת לא ניתנה."

בפרוטוקול מצוין: "ש: האם הילדה שלך רוצה לחזור לפיליפינים? ת: היא מתגעגעת לאבא שלה ואומרת לו את זה וגם לי, אך אני מסבירה לה שאין עבודה שם."

לדברי האם: "לא נשאלנו שאלה כזאת ולכן גם לא ענינו תשובה כזאת. וממילא, אביה של הילדה לא נמצא בפיליפינים אלא בקוריאה, כך שלא תוכל לראות אותו גם אם תיסע לפיליפינים."[94]

התעכבנו כאן בפרוטרוט על כלל השאלות והתשובות שמופיעות בפרוטוקול על אף שלטענת האם הן לא נשאלו, והיא לא השיבה באופן זה במציאות. עשינו זאת כדי שיהיה אפשר להתרשם עד כמה רבים הפערים בין התשובות שמסרה האם לבין תשובותיה כפי שצוינו בפרוטוקול. מקריאת הפרוטוקול ניתן להתרשם שהמשמע התאמץ להעצים את האינטרס הכלכלי של האם להישאר בישראל ולצמצם את משמעות הגירוש מהמולדת עבור ילדתה בת ה 10.

[93] שם, עמ' 12.
[94] שם, עמ' 13.

ה. 2020: מעצר משפחות מהגרים ומאמצי שחרור להסדרת מעמד

במהלך שנת 2020, נודע למוקד ול-UCI על לפחות שמונה משפחות נוספות שבהן תלמידים שנולדו בישראל, שנעשה ניסיון לעוצרן ולהרחיקן מהארץ: ארבע משפחות במהלך חודש ינואר 2020; שלוש משפחות במהלך חודש פברואר 2020; ומשפחה אחת בחודש מרץ 2020, אז גויסה יחידת האכיפה של רשות ההגירה לאכיפת נוהלי מגפת הקורונה, ופעולות האכיפה על משפחות מהגרים פסקו לתקופה ממושכת.

בתשובה לשאלת חופש מידע על פעולות אכיפה בבתי משפחות מהגרים השוהים שלא כדין בישראל, ענתה רשות ההגירה שבינואר 2020 הוצא צו חיפוש אחד לבית שבו נעצר ילד בן שלוש ממוצא מולדובני; בפברואר הוצאו צווי חיפוש לבתיהם של ארבע משפחות ובהן ילדה בת 10 ממוצא פיליפיני, ילד בן שלוש ממוצא פיליפיני, ילד וילדה בני שנה מאוקראינה וילדה בת שנה מסיירה ליאון; ובמרץ 2020, החודש שבו פסקה יחידת האכיפה לעצור מהגרים, לא הוצאו צווי חיפוש כלל.[95] בניגוד לתשובת הרשות, שעל פיה בחודשים ינואר-מרץ 2020 לא נעצרו משפחות כלל, מעלה מעקב המוקד ו-UCI ששלוש מתוך שמונה האימהות שנעצרו בחודשים אלו בחרו לאסוף את ילדיהן לאחר מעצרן בידי פקחי רשות ההגירה ולקחת את הילדים עימן לכלא.

אף אחת מהאימהות שנעצרו בשנה זו ומוכרות למוקד ול-UCI לא נעצרה בביתה בעקבות צו חיפוש. אחת האימהות, שנעצרה ברחוב בבוקר 7 בינואר 2020, הצליחה להשתחרר בערבות של 30,000 ש"ח עם בתה בת ה-10 למחרת בשעה 2:00 לפנות בוקר, כך שהשתיים כלל לא ישנו בבית המעצר.[96] אם אחרת, שלה ילד בן שבע, נעצרה רק עם בתה התינוקת ב-18 בפברואר 2020 ושוחררה על ידי בית המשפט המחוזי בלוד כעבור 15 ימי כליאה בערבות של 15,000 ש"ח ותנאים

[95] על פי תשובת חופש מידע של הממונה על חופש המידע, מלי דוידיאן מרשות ההגירה, לסיגל רוזן מהמוקד לפליטים ולמהגרים, 15 במאי 2021.
[96] הפרטים שמורים במשרדי המוקד.

נוספים. בניגוד לתשובת הרשות, אותה אם הייתה כלואה עם בתה התינוקת ביהלו"ם בשלושת הלילות האחרונים לכליאתה, לאחר 11 ימי כליאה בגבעון. אם שלישית נעצרה בבוקר 4 במרץ 2020 עם שתי בנותיה, בנות שמונה ותשע, כשבנה הקטן שהה באותה עת אצל אביו. גם משפחה זו שוחררה בערבות של 30,000 ש"ח, לאחר שתי יממות בכלא גבעון.[97] כל האימהות שהביאו לכלא את ילדיהן שוחררו תוך זמן קצר בזכות פעילות ארגון האימהות UCI, שהצליח לגייס את החברה האזרחית לתשלום הערבות הגבוהה לשחרורן שדרשה הרשות.

חמש האימהות האחרות שנעצרו הצליחו להימנע מהבאת ילדיהן לבית הכלא בזכות החברה האזרחית, שבו ביום גייסה את עשרות אלפי השקלים שדרשה הרשות כתנאי לשחרורן, באופן שאפשר להן להשאיר את ילדיהן עם חברים עד לרגע השחרור. גם משפחות אלו מנהלות מאז תחילת שנת 2020 הליכים משפטיים במטרה להסדיר את מעמדן ולמנוע את גירושן וגירוש ילדיהן מהארץ.

ו. הליכים משפטיים לקידום זכות הייצוג של משפחות מהגרים בשימועים

תשובתו הפומבית של ד"ר עומרי בן צבי ממחלקת ייעוץ וחקיקה במשרד המשפטים לעו"ד יהודית קרפ הביאה את רשות ההגירה לזמן בזריזות לשימועים משפחות עם ילדים שנעצרו לקראת גירושן מהארץ.[98]

ב-3 בדצמבר 2019 הגיעו חמישה עורכי דין ממשרד תדמור-לוי, המייצגים את המשפחה השלישית שזומנה לשימוע בנובמבר 2019 במתקן בית דגן, משפחת לופז. מנהלת הלשכה במתקן סירבה לאפשר ליותר משני עורכי דין להיכנס לשימוע. לאחר דין ודברים לא נערך שימוע, ומשרד תדמור-לוי הגיש ערר בעניין. ב-24 בדצמבר 2019 הגיעו ארבעה עורכי דין מאותו משרד

[97] הפרטים שמורים במשרדי המוקד.

[98] תשובתו של ד"ר עומרי בן צבי לעו"ד יהודית קרפ מיום 10 באוקטובר 2019.

לייצג משפחה נוספת שלה שלושה ילדים תלמידי בית ספר, משפחת רלסיון. גם הפעם לא אפשרו הפקידים את כניסתם לשימוע, והוא בוטל. באותו ערב שלח מנהל מרחב תל אביב של רשות ההגירה פקס למשרד תדמור-לוי והבהיר שאם לא יודיעו עד לצוהרי יום המחרת אם בכוונתם להתייצב לשימוע יומיים לאחר מכן, ייחשב הדבר כהפרת תנאי השחרור ותחולט הערבות שהופקדה לשחרורה של המשפחה מהכלא. עו"ד ד"ר תדמור הגיש בתגובה עתירה לבג"ץ נגד אופן ניהול השימועים בבית דגן ומניעת ייצוג משפטי מהמשפחות. השופט מני מזוז נתן צו ביניים ונקבע מועד לדיון בעתירה לינואר 2020. בעקבות החלטה זו הגיש משרד תדמור-לוי ערר במטרה לדחות גם את השימוע שנקבע ליום האחרון של 2019 למשפחה נוספת המיוצגת על ידם, משפחת לופז.

ביום 27 בינואר 2020 התקיים דיון בבג"ץ בעניינה של משפחת רלסיון בפני חיות, פוגלמן ומזוז בנושא אופן עריכת שימועים למשפחות מהגרים.[99]

לדיון זה הכין צוות המוקד בקשת הצטרפות כ"ידיד בית משפט"[100] ובה פורטו כשלי התנהלות פקחי רשות ההגירה בשימועים, כפי שתיעד אותם צוות המוקד לאורך תקופה ממושכת. גם הקליניקה לייצוג בני נוער וצעירים במרכז הבינתחומי בהרצליה הגישה בקשת "ידיד בית משפט",[101] המפרטת את מה שנדרש מהרשות על מנת לערוך שימועים שלא יפגעו בקטינים העומדים בפניה. נוסף על כך צורפו שני ניירות עמדה של אנשי בריאות הנפש: האחד בנושא

[99] בג"ץ 8579/19 רלסיון נ' משרד הפנים, 29 בינואר 2020.
[100] המוקד לפליטים ולמהגרים, בקשת הצטרפות כידיד בית משפט, הוגשה ביום 22 מרץ 2020, לבר"מ 8707/19.
[101] הקליניקה לייצוג בני נוער וצעירים במרכז הבינתחומי בהרצליה , בקשת הצטרפות כידיד בית המשפט לבר"מ 8707/19 מיום 21 ינואר 2020.

מעצר וגירוש ילדים,[102] ואילו השני התמקד בנזק הנפשי שעלולים לגרום לילדים השימועים במתכונתם הנוכחית.[103]

בעקבות הדיון קבעו השופטים חיות, פוגלמן ומזוז שלא שוכנעו כי המקרה מצדיק חריגה מהכלל שעל פיו "במקום שבו קיים לעותרים סעד חלופי, עליו להתנהל באותו המסלול".[104] זאת מאחר שמשרד תדמור-לוי ייצג באותה עת גם את משפחת לופז בהליך בקשת רשות ערעור פרטני שנסוב על אופן עריכת השימוע בעניינה, ואף במסגרתו עלו אותן סוגיות עקרוניות העוסקות במתכונת ובהיקף של הייצוג בשימוע. המדינה צוותה להגיב בעניין לופז כשבועיים אחר כך, ומכאן ברור היה שדיון בנושא ייערך בבר"מ, ולכן לא מצאו השופטים סיבה לחרוג מהנהלים ולדון בעניין במסגרת בג"ץ. על אף שנשיאת בית המשפט הגיבה לדבריו של עו"ד תדמור וטענה ש"התמונה המצטיירת אכן מטרידה", היא הוסיפה שאם הטענות בבר"מ תתקבלנה, הן תיושמנה כלפי כל ההליכים באשר הם. הצו המגן על משפחת רלסיון מפני הרחקה הוארך ב-30 ימים.

משפחת לופז, שנעצרה בביתה עם ילדיה ב-7 בנובמבר 2019 לפנות בוקר, שוחררה בערבות עקב החלטת דיין בית הדין לעררים מרט דורפמן, שדחה מאוחר יותר את הערר נגד צו ההרחקה.[105] ערעור לבית המשפט המחוזי נדחה אף הוא על ידי השופט קובי ורדי.[106] בקשת רשות ערעור הביאה את השופטת דפנה ברק ארז להפוך את ההחלטה ולתת צו ארעי שאוסר על עריכת שימוע עד למתן החלטה אחרת.[107]

---

[102] עידו לוריא, יעל מאיר, שמואל קרון, רתם זמיר, דני חמיאל, עסאם דאוד, יובל בלוך, בלהה דוידזון – ערד, נעם סרנה, נייר עמדה: השלכות נפשיות ופסיכו-סוציאליות של גירוש ילדים שנולדו בישראל למהגרי עבודה, אוקטובר 2019.

[103] רתם זמיר, יעל מאיר, אירית הרשקוביץ', עידו לוריא, עסאם דאוד, נייר עמדה: הפגיעה בשלומם של ילדי מהגרים כתוצאה מהליך השימוע על ידי ממוני ביקורת הגבולות – השלכות על בריאותם הנפשית של הילדים והמלצות לשינויים הנדרשים בהליך, 15 ינואר 2020.

[104] בג"ץ 8579/19 רילאשיון נ' משרד הפנים, 29 בינואר 2020.

[105] ערר (ת"א) 4998-19 לופז נ' רשות האוכלוסין וההגירה, 26 בדצמבר 2019.

[106] עמ"נ 67450-12-19 לופז נ' רשות האוכלוסין וההגירה, 30 בדצמבר 2019.

[107] בר"מ 8707/19 לופז נ' רשות האוכלוסין וההגירה, 31 בדצמבר 2019.

ביום 6 בינואר 2020 התקבל פסק דינה של השופטת רחל ברקאי בבית המשפט המחוזי בתל אביב בעניינה של משפחה ובה אב ואם ממדינות שונות, הורים לארבעה ילדים ילידי הארץ, תלמידי בית ספר, שנעצרו בגין שהייה שלא כדין והועברו לכלא לקראת גירושם מהארץ.[108] השופטת קיבלה את ערעורה של עו"ד טל סהר והורתה לבטל את צווי ההרחקה שהוצאו לבני המשפחה, משום שלא נערך לתאומים הקטינים בני ה-12 שימוע, על פי ההנחיות החדשות של משרד המשפטים.

בעניין הדרישה לביצוע השימועים ציינה השופטת ברקאי: "*טענת המשיב כי הנחיה זו אינה חלה באופן רטרואקטיבי וכי בנסיבות בהן ניתן צו גירוש אין לחזור ולבחון את עניינם של הקטינים, ראיתי לנכון לדחות. בדיני נפשות עסקינן, וככל שהוצאה הוראה חדשה הנוגעת לזכות יסוד במשפט המינהלי, ובפרט עת נוגעת היא לעניינם של קטינים, יש וחובה להחיל הוראה זו על כל מי שעומד בפני גירוש גם אם ניתנה בעניינו החלטת גירוש על פי הנוהל הקודם. כל עוד לא גורש הקטין שיש לגביו חובת שימוע על פי הנוהל החדש, יש לעצור את מהלך הגירוש, להחזיר הגלגל לאחור ולקיים את תהליך השימוע וקבלת ההחלטות בהתאם לנוהל החדש. פרשנות אחרת תוליד אפליה פסולה שאין הדעת סובלת.*"[109]

ביום 3 בפברואר 2020 קיבל גם השופט קובי ורדי רע"מ של משפחה מחיפה, ששני ילדיה היו ילידי הארץ בגיל בית ספר. המשפחה יוצגה בהתנדבות על ידי עו"ד מיכל מינסקי ממשרד פישר-בכר. השופט דן בבקשה כערעור וקיבל אותו – כך שלא יתקיימו שימועים למשפחה עד לאחר ההכרעה בבר"מ בעניין לופז בבית המשפט העליון. השופט ציין במיוחד את "*הנזק הלכאורי אשר עלול להיגרם למבקשים ובמיוחד למבקשת 3 (הקטינה) מעריכת שימוע מבלי שהתקבלה החלטה עקרונית אודות אופן עריכת השימועים ו/או עניין הייצוג*".[110]

---

[108] עת"מ 34635-09-19 (ת"א) רקסקאן נ' משרד הפנים, 6 בינואר 2020, סעיף 12 לפס"ד.

[109] שם.

[110] רע"מ 27707-01-20 טינה נ' משרד הפנים, 3 בפברואר 2020.

ביום 5 במרץ 2020 התקבלה החלטת השופטת לימור זהבה ביבי בבית המשפט המחוזי לביטול צווי הרחקה לשני תלמידי בית ספר בני 10 ו-12 ולאימם (ששוחררה לאחר מעצר של חודש ימים).[111] זאת לאחר שבית הדין לעררים דחה את הערר שהגיש עבור המשפחה בהתנדבות עו"ד ישי שריד.[112] בהחלטתה ציינה השופטת שהשימוע שנערך לילדים היה פגום, ושבית הדין לעררים חרג ממתחם הסבירות כשדחה לגופה את חוות הדעת הפסיכיאטרית שהוגשה לו, כי אין לו הידע המקצועי הנדרש על מנת להעריך את חוות הדעת. השופטת הורתה על החזרתה של בחינת עניינם לרשות ההגירה, לאחר גיבוש נוהל ליישום הנחיות משרד המשפטים מיום 10 באוקטובר 2019 או לאחר הכרעת בית המשפט העליון בעניין לופז – המוקדם שבהם.[113]

השופטת התייחסה לשימוע הפגום שנערך לילדים בתיק שלפניה, כאילו מדובר במקרה חריג, שכן חזקת התקינות חלה על פרוטוקולי השימועים המהווים תשתית עובדתית להליכים המשפטיים המתקיימים לאחריהם. מעקב הארגונים מעלה שפרוטוקולים של שימועים, שערכו פקחי רשות ההגירה למשפחות רבות בתקופה הזאת, לקו בעיוותים קשים של דברי הדוברים כפי שניתן להסיק מפרק ד.3. בדוח זה. עיוותים אלו פגעו, ועדיין פוגעים, בסיכויי ההליכים המשפטיים להסדרת מעמדן של אותן משפחות.

ביום 18 במרץ 2020, עקב התפשטות מגפת הקורונה, הודיעה רשות ההגירה על הפסקת ההתייצבויות של המשפחות ששוחררו מהכלא לחתימות שבועיות בלשכה בבית דגן, וכן פסקו זימוני המשפחות לשימועים, ופסקו המעצרים למטרת גירוש מהארץ.

[111] עמ"נ 45385-11-19 דה לה וגה ואח' נ' מדינת ישראל, 5 במרץ 2020.
[112] ערר 4509-19, 7 בנובמבר 2019.
[113] עמ"נ 45385-11-19 דה לה וגה ואח' נ' מדינת ישראל, 5 במרץ 2020.

ביום 20 במאי 2020 התקיים דיון בבית המשפט העליון בבר"מ לופז בעניין זכות הייצוג, בפני השופטים פוגלמן, אלרון ומינץ.[114] גם לבר"מ זה הוגשו שתי בקשות ההצטרפות להליך כ"ידיד בית משפט" שהוגשו בעניין רלסיון, ונקבע שהחלטה בנוגע לצירופן תתקבל אף היא במועד הדיון.

ביום 15 באוקטובר 2020 התקבל פס"ד בבר"מ לופז. בית המשפט העליון קבע שאין לעצור ולגרש בהליך מזורז, ללא שימוע וללא ייצוג כדין, מהגרי עבודה וילדיהם הקטינים המתגוררים בישראל שנים ארוכות. בעוד שפורמאלית מדובר בבר"מ שנדחה, קובע השופט פוגלמן, יחד עם השופטים מינץ ואלרון, כי הפרקטיקה של רשות ההגירה לעצור ולנסות לגרש בהליך מזורז, תוך 24 שעות, מהגרים וילדיהם החיים בארץ שנים רבות – אינה חוקית.[115]

בית המשפט ציין ש"*נוכח הפגיעה הפוטנציאלית בקטינים כתוצאה מהרחקתם, יש להבטיח כי בטרם תתקבל החלטה בעניינם – תינתן להם ולהוריהם אפשרות הולמת להשמיע את קולם לפני ההחלטה ולהציג תשתית עובדתית מתאימה, הכרוכה לעתים ומטבע הדברים בקבלת עמדותיהם של גורמים מקצועיים שונים...*". עוד קבע בית המשפט העליון: "*בהקשר זה טענו המערערים לפנינו כי על מנת להציג את טיעוניהם נגד ההרחקה עליהם להמציא חוות דעת רפואיות ומסמכים רפואיים אחרים, חוות דעת פסיכולוגיות או פסיכיאטריות ומכתבים מגורמי מקצוע חינוכיים וקהילתיים בעניין השלכות ההרחקה על הקטינות, ולכך אי אפשר להיערך בסד זמנים של 24 שעות. עוד נטען כי במסגרת זמנים זו אף בא הכוח המייצג יתקשה ללמוד ולהידרש למכלול הנסיבות הנדרשות כדי לייצג כיאות את מרשו. סבורני כי יש ממש בדברים אלה...*"[116]

בית המשפט העליון גם דחה את עמדת הרשות, שלפיה ניתן לקבל החלטה על גירוש, ורק אחר כך לקבול עליה, בהבהירו: "*אין מקום להעביר את הנטל לכתפי העומדים לפני הרחקה לדרוש דיון*

---

[114] בר"מ 8707/19 לופז נ' רשות האוכלוסין וההגירה, 15 באוקטובר 2020. ההליך הוגש על ידי עוה"ד ד"ר דודי תדמור, פרי רוס, רוזה ליסנינסקי, שירי קטלן ומאיה קובליוב ממשרד תדמור-לוי.

[115] שם.

[116] שם, סעיף 34, עמ' 17.

נוסף בעניינם לאחר שכבר התקבלה החלטה על הרחקתם... בשים לב לכך שעסקינן באוכלוסייה מוחלשת של מהגרי עבודה אשר שירותי ייצוג משפטיים אינם בהכרח זמינים לה ובהינתן עוצמת הפגיעה הפוטנציאלית כאשר מדובר בהרחקת נתינים זרים וילדיהם הקטינים שנולדו וגדלו בישראל (אף בהליך דנן מתבצע הייצוג במתכונת "פרו בונו")."[117] עוד הבהיר, שמאחר שהמשמורת כרוכה בהוצאת צו הרחקה, הרי שבמקרים אלו גם החלטה על משמורת אינה סבירה בסד הזמנים הזה.[118]

ז. נהלים חדשים של רשות ההגירה המשפיעים על מעצר ילדים וגירושם ופסיקה בעניינם

ביום 4 בדצמבר 2019 פרסמה דוברות משרד המשפטים את ההודעה הזאת:

"משרד המשפטים ורשות האוכלוסין וההגירה מחדדים נהלים בנוגע להליכי משמורת והרחקה של ילדי שוהים שלא כדין:

בישיבה שהתקיימה במשרד המשפטים בתאריך 13.11.2019, בראשות המשנה ליועץ המשפטי לממשלה (משפט ציבורי-מינהלי), גב' דינה זילבר, והמשנה ליועץ המשפטי לממשלה (משפט בין-לאומי), ד"ר רועי שיינדורף, ובהשתתפות נציגי רשות האוכלוסין וההגירה וגורמים ממשלתיים נוספים הוחלט, בהסכמת כלל הגורמים הרלוונטיים, לחדד את נוהלי הרשות באופן הבא והנהלים יעודכנו בהתאם:

1. החזקה במשמורת:

[117] שם, עמ' 19.
[118] שם, סעיף 38, עמ' 20.

ככלל, החזקה במשמורת של קטינים היא האמצעי האחרון שניתן לנקוט לצורך הבטחת יציאתם מישראל, ויש לנקוט בו רק כאשר עולה, בסבירות גבוהה, שאמצעים אחרים להבטחת היציאה (כגון שחרור בערובה ו/או בתנאים, סיוע כספי וכיוצ"ב) לא יהיו אפקטיביים.

2. טובת הילד בהליכי הרחקה:

א. טובתו של הילד תהווה שיקול מרכזי בהחלטות על הרחקה מישראל או משמורת: *לשם כך, לפני קבלת החלטה בדבר הרחקה של משפחה הכוללת ילדים, ילדים מגיל 12 ומעלה יעברו שימוע בפני ממונה ביקורת הגבולות. יש לבחון את טובת הילד ולשקול אותה גם כאשר מדובר בילדים שטרם מלאו להם 12 שנים (שבעניינם לא ייערך שימוע). במסגרת השימוע, תינתן לילד הזכות להביע בחופשיות דעה משלו בעניינו, תוך מתן משקל ראוי לדבריו.*

ב. עם זאת, טובת הילד איננה שיקול בלעדי: *הכלל בדיני ההגירה, שקבוע בסעיף 13(א) לחוק הכניסה לישראל, הוא כי "מי שאינו אזרח ישראלי או עולה לפי חוק השבות, תש"י-1950, ונמצא בישראל בלי רישיון ישיבה (בחוק זה – שוהה שלא כדין), יורחק מישראל בהקדם האפשרי אלא אם כן יצא מרצונו קודם לכן". שיקול רלבנטי נוסף לאמור בחוק הוא התמריץ ההגירתי שנוצר על ידי מתן מעמד בישראל. בהתאם לכך, המבחן באיזון בין השיקולים הוא האם שיקולי טובת הילד במקרה הפרטני מחייבים חריגה מהכלל שקובע החוק, ולא באיזו מדינה יש תנאים טובים יותר עבור הילד. יישומו של המבחן הנ"ל הוא בבירור השאלה, האם מעבר לקושי המובנה, שיש לכל ילד הנעקר מהמקום שאליו הורגל למקום אחר, כרוכה העקירה במקרה פרטני בפגיעה עודפת, שהיא קשה לאותו הילד, ומשום כך מצדיקה את השארתו בישראל."*[119]

[119] משרד המשפטים, הודעת דוברות מיום 4 בדצמבר 2019.

במאי 2020 פרסמה רשות ההגירה נוהל מעודכן לפעילות הוועדה.[120] הנוהל, בניגוד לקודמו, אפשר עריכת ריאיון למבקש בעת הגשת הבקשה, אפשר ביטול אוטומטי של רישיון הישיבה עם דחיית הבקשה, כולל למי שמחזיק רישיון תקף מסיבה אחרת.[121] הנוהל גם דרש שמי שהגיש בעבר בקשה בישראל, שבקשתו נדחתה ושבית משפט הורה על יציאתו מהארץ, יצא מהארץ בטרם תטופל בקשתו לוועדה.[122] זאת תוך התעלמות מהעובדה שטעמים הומניטאריים ואף טעמים כבדי משקל אחרים יכולים להתעורר גם שנים לאחר דחיית בקשות למעמד מטעמים שונים. כמו בנוהל שקדם לו, גם נוהל זה דרש הצגת דרכון תקף לשנתיים לפחות.[123] הנוהל מנע ממשפחות רבות את האפשרות להגיש בקשה לוועדה מפני שלא עמדו בתנאי הסף.

ביולי 2020 פרסמה רשות ההגירה את נוהל 10.3.0001, "הוצאת צווי הרחקה ומשמורת לפי חוק הכניסה לישראל, התשי"ב-1952" שהחליף את נוהל "הוצאת צווי הרחקה"[124] ואת נוהל "הוצאת צווי משמורת"[125] ונועד להסדיר את הליך הוצאת צווי המשמורת וההרחקה בהתאם להוראות חוק הכניסה לישראל. בעקבות שתי הנחיות שהוציא משרד המשפטים בנושא "הרחקת ילדי שוהים שלא כדין"[126] וסוגיות שעלו במסגרת ההתדיינות המשפטית בעניין לופז,**[127]** נוצרו נהלים חדשים להוצאת צווי הרחקה בהליכים המערבים קטינים בלבד.

בסעיף ד'(4)3 לנוהל צוין:

"בתום השימוע במסגרתו התאפשרה שמיעת קטין מעל גיל 12, ייתן ממונה ביקורת הגבולות החלטה בהתאם לסמכויותיו ובהתאם לסעיף ד.11.2. החלטה לעניין הוצאת צו משמורת החלה בעניינם של קטינים, גם כאשר מדובר בקטינים שטרם מלאו להם 12, תהיה מנומקת תוך

---

[120] נוהל 5.2.0022 "נוהל הסדרת עבודתה של הוועדה הבינמשרדית המייעצת לקביעה ומתן מעמד בישראל מטעמים הומניטאריים, 6 במאי 2020.

[121] סעיף ה'1 לנוהל.

[122] שם.

[123] סעיף ד' לנוהל.

[124] נוהל 10.4.0001 "הוצאת צווי הרחקה לפי חוק הכניסה לישראל, התשי"ב-1952".

[125] נוהל 10.3.0001 "הוצאת צווי משמורת לפי חוק הכניסה לישראל, התשי"ב-1952".

[126] מכתבים מטעם מחלקת ייעוץ וחקיקה (משפט ציבורי-מינהלי) במשרד המשפטים בנושא "הרחקת ילדי שוהים שלא כדין" מיום 10 באוקטובר 2019 ומיום 3 בדצמבר 2019.

[127] בר"מ 8707/19 טינה לופז נ' רשות האוכלוסין וההגירה, 15 באוקטובר 2020.

התייחסות לטענות ולמסמכים שהציגו הורי הקטין או באי כוחו במעמד השימוע, ככל שהציגו וכן טובתו של הילד תילקח במכלול השיקולים בהחלטה של ממונה ביקורת הגבולות."

בנובמבר 2021 העביר המוקד למשרדי הפנים והמשפטים הערות מפורטות על הנוהל.[128] ההערות התפרסו על פני 17 עמודים וכללו בעיקר עקרונות והוראות שחסרות בנוהל, בנוגע לבגירים ולקטינים וכן בנוגע להליכי המעצר וההרחקה.

סיכום של עיקרי המלצות המוקד:

1. יש לקבוע בנוהל שכל קטין המסוגל לחוות דעה משלו יישמע בפני איש טיפול בלתי תלוי ובעל הכשרה מיוחדת לשמיעת ילדים; שיפעל בהתאם לכללי האתיקה המקצועית בתחומו; יאסוף את מלוא המידע הרלוונטי בעניינו של הקטין; ויסכם בכתב בדיווח מטעמו את עמדתו של הקטין, וזו תוגש לממונה ביקורת הגבולות ולבעל הסמכות להוציא צו הרחקה. לכל הפחות, יש לקבוע בנוהל את ההכשרה שממונה ביקורת הגבולות חייב לעבור טרם הסמכתו לשמיעת קטינים, כאמור בדרישות שהציבו הגורמים הרלוונטיים בממשלה.

2. יש להוסיף הבהרה, כי שימוע לקטין לא יכלול רכיב חקירתי או תשאול, שכן להבדיל מבגירים, מטרתה של שמיעת הקטין היא אך ורק לתת לו הזדמנות להישמע ולהשתתף בהליך שיש לו השפעה מכרעת על חייו.

3. הדרה של ילדים מתחת לגיל 12 מהליך השימוע מובילה להפרת הזכות להישמע, הפרת זכותו של הקטין שרצונו יובא בחשבון בעת קבלת ההחלטה, והפרת זכותו של הקטין שטובתו תישקל כשיקול ראשון במעלה (שכן טובתו יכולה להילמד מעמדתו). לכן יש לקבוע בנוהל, שכל קטין המסוגל לחוות דעה משל עצמו, זכאי להשמיע את טענותיו בפני גורם טיפולי מוכשר טרם קבלת החלטה בנושא הרחקה או משמורת שיש לה השלכה על חייו.

[128] פניית המוקד לפליטים ולמהגרים, הערות לנוהל הוצאת צווי הרחקה ומשמורת לפי חוק הכניסה לישראל, למר יוסי אדלשטיין ולעו"ד אביטל שטרנברג, 3 בנובמבר 2021.

4. יש לתקן את הנוהל ולקבוע שככלל, השימוע לקטין ייערך בנפרד מהשימוע שנערך להוריו, ובי הקטין לא יהיה נוכח בשימוע של הוריו אלא אם טובתו מחייבת זאת.

5. יש להטמיע בנוהל את ההחלטה בעניין לופז, ולקבוע ששימוע לפני החלטה בנושא הרחקה המערבת קטינים ייערך במועד שיאפשר למשפחה היערכות סבירה לשימוע, לרבות הסדרת ייצוג משפטי ואיסוף מסמכים רלוונטיים.

ביום 3 בנובמבר 2020 נערך דיון בוועדת הפנים והגנת הסביבה שבכנסת בנושא מעמד ילדי המהגרים, ביוזמתו של ח"כ דאז, אסף זמיר.[129] יועמ"שית הוועדה ברשות ההגירה, עו"ד רגינה שורשי, שפכה בדיון אור על התנהלות הוועדה שאליה מתנקזות בקשותיהן של משפחות המהגרים, בהיעדר אפשרות משפטית אחרת. דבריה של עו"ד שורשי מבהירים את התמקדות פקחי הרשות בשאלות המכוונות לתשובות שמעידות על זיקה למדינות המוצא בעת הראיונות והשימועים למשפחות. התמקדות זו והתעלמות מפסיקה המסדירה מעמד ילדים, מבהירות מדוע הבקשות המוגשות לוועדה נדחות בזו אחר זו:

רגינה שורשי:

שלום, תודה רבה על הזכות שניתנה לי. שאלתם את מר יוסי אדלשטיין לפני כמה דקות מה השיקולים שהוועדה שוקלת. אז אני רוצה להגיד שקודם כול יש את הקריטריונים שנקבעו בהחלטת הממשלה מס' 2183, כמובן התקבלה בשנת 2010. על הילדים לעמוד ב-5 תנאים מצטברים שהם; למידה במערכת החינוך, ידיעת השפה העברית, שהייה של חמש שנים ברצף ומלבד זאת, כניסה כדין של ההורים טרם מועד לידתו. עכשיו, מעבר לקריטריונים עם השנים כמובן, תוך כדי פנייה לערכאות השיפוטיות, ניתנו החלטות ופסקי דין, שהנחו את הוועדה לשקול שיקולים נוספים. בין היתר לבחון את הנסיבות של אותם מבקשים, בין אם זה זיקה למדינת המוצא, ידיעת השפה של ארץ המוצא, האם יש להם משפחה בארץ המוצא, שיקולים של עשיית

[129] ועדת הפנים והגנת הסביבה של הכנסת, פרוטוקול דיון מס' 91, בנושא "מניעת גירוש של ילדי עובדים זרים שנולדו בישראל", 3 בנובמבר 2020, עמ' 24, 25.

דין עצמי, חוסר ניקיון כפיים, ואני יכולה להגיד לכם שאלה בהחלט השיקולים שהוועדה לוקחת לתשומת ליבה. היא מקדישה זמן לכל תיק ותיק שנדון בוועדה. תרצו שאני אפרט משהו נוסף?

היו"ר איתן גינזבורג:

כן, האם בתוך כל הקריטריונים האלו יש התייחסות לעצם העובדה שהילדים האלה גדלו כאן והתחנכו כאן, ונקשרו לארץ הזאת, ולא מכירים שום דבר אחר מלבד הארץ הזאת? שכבר הפכו להיות חלק מהחברה, חלק מתוך הקהילה. האם זה חלק מתוך השיקולים שלכם, מה זה עושה לילד?

רגינה שורשי:

החלטת הממשלה התקבלה על בסיס העובדה שמדובר בילדים שנולדו, התאהבו בישראל והתחנכו בה. החלטת הממשלה התבססה על 5 קריטריונים שהוועדה המליצה והיא קיבלה אותם. לכן, בראש ובראשונה אנחנו בוחנים את חמשת הקריטריונים. מעבר לזה אנחנו בוחנים גם שיקולים נוספים. אי אפשר להתעלם מהכניסה שלא כדין לישראל, את עשיית הדין העצמי, שלמרות שעם השנים הם קיבלו החלטות לצאת מישראל, וגם החלטות מינהליות ושיפוטיות, ובכל זאת הם נשארו לשהות פה בארץ.

עו"ד שורשי מציינת בדבריה אך ורק החלטות ופסקי דין שהנחו את הוועדה לשקול שיקולים כמו עשיית דין עצמי וחוסר ניקיון כפיים. היא מתעלמת לחלוטין מאותם החלטות ופסקי דין שפורטו בדוח זה והנחו את הוועדה להתחשב התחשבות מיוחדת במקרים גבוליים וכן ב"דבר מה נוסף". היא מתעלמת גם מאותם פסקי דין שהעניקו מעמד במקרים שבהם נמנעה הוועדה מלעשות זאת במשך שנים ארוכות ומייסרות.

עו"ד שורשי מדגישה ש"***אי אפשר להתעלם מהכניסה שלא כדין לישראל"*** למרות שמנסחי ההחלטה הקפידו שלא לכלול את המילה "כדין" בניסוח הסעיף, על מנת לאפשר גם לילדים

שהוריהם נכנסו לארץ עם דרכון לא להם לזכות במעמד חוקי. טענתה סותרת פסיקה חוזרת ונשנית של בתי המשפט המנחה להתחשב בכניסה שלא כדין במכלול השיקולים ולא כתנאי סף.

עו"ד שורשי גם מתעלמת מדבריה של עו"ד יהודית קרפ, מי שכיהנה במשך ארבעה עשורים כמשנה ליועמ"ש לממשלה וכן קרוב לעשור כחברה בוועדת האו"ם לזכויות הילד, דברים שנאמרו מעט לפני דבריה של עו"ד שורשי באותו דיון בוועדת הכנסת. עו"ד קרפ מבהירה: *"יש לילד אוטונומיה עצמית משלו, אינטרסים נפרדים מהאינטרסים של ההורים שלו, שצריך להכיר בהם. אי אפשר להתייחס לילד כחפץ שאפשר להשליך אותו יחד עם הוריו, משום שהוריו עוולו או נמצאים שלא כדין בישראל. לקחת ילד או בן אנוש קטן ולזרוק אותו פשוט למקום שאין לו שום זיקה אליו, חוץ מהזיקה התיאורטית של הוריו, לעקור אותו מחייו ולגרום לו טראומה לכל אורך חייו... הבעיה מתעוררת משום שמדינת ישראל, בניגוד לחוק הגירוש, לא עומדת במה שהחוק מחייב אותה לעשות, וזה לגרש מי שנמצא שלא כדין בישראל בהקדם האפשרי. אלה המילים שהחוק נוקט בהן. ממשלות ישראל, הממשלה הנוכחית, רשות האוכלוסין מגרשת ילדים, ההקדם האפשרי בשבילה זה חמש עשרה שנה אחרי שהילדים נולדו כאן בישראל. מסיבות שונות אני חושבת, שצריך לדון בקטגוריה של הילדים שכבר נמצאים במערכת החינוך הישראלית כקטגוריה נפרדת, ולא כילד שיכול להיות מגורש בגלל שהוריו נמצאים שלא כדין."*[130]

עו"ד קרפ חזרה בדיון זה על דברים שכתבה לשר המשפטים עוד ביוני 2020, עת פנתה אליו בבקשה לקדם החלטת ממשלה בנושא הסדר למתן מעמד לילדי שוהים שלא כחוק הנמצאים במערכת החינוך הישראלית. במכתבה לשר המשפטים ציינה עו"ד קרפ ש"*שהחלטת הממשלה המבוקשת, שתבוא בעקבות שתי החלטות ממשלה קודמות באותו נושא, עשויה למנוע פרקטיקות בלתי חוקיות של מערכות השלטון בישראל, הפרה שיטתית ובוטה של אמנת האו"ם לזכויות הילד..."* בן הוסיפה עו"ד קרפ ש"*כל שתעשה ההחלטה היא לתקן מדיניות מעוולת, הנובעת מקוצר ידם של רשויות האכיפה לפעול לפי סעיף 13(א) לחוק הכניסה לישראל, הקובע*

[130] שם, עמ' 15.

*כי שוהה שלא כדין "יורחק מישראל **בהקדם האפשרי** אלא אם כן יצא מרצונו קודם לכן". ככל שההרחקה נעשית בהקדם האפשרי, לפני שגובשה זהותו הישראלית, תרבותו והשכלתו של הילד ולפני שבשל גילו וניסיון חייו הרחקתו למדינה אחרת עלולה לגרום לו טראומה נפשית שספק אם יתאושש ממנה, לא תתעוררנה השאלות המשפטיות, המעשיות והאנושיות הנזכרות והמערכת תהא חופשית לפעול לפי מדיניות הרחקת שוהים בלתי חוקיים בישראל, לפי הקבוע בחוק. אך הילדים המועמדים לגירוש, שבהם מדובר, הם קורבנות של כשל המערכת לגרשם כל עוד לא נלווה לגירושם הנזק הכרוך בגירוש הילדים שכבר גובשה זהותם הישראלית.*"[131]

מאז "רוענן" הנוהל ב-20 ביולי 2020 ובמשך השנתיים הבאות, כמעט כל משפחה שהגישה בקשה למעמד מטעמים הומניטאריים בגין התערות ילדיה בחברה הישראלית עברה בעת הגשת הבקשה ריאיון על ידי פקיד רשות ההגירה, ריאיון שניסה לבסס את זיקתה של המשפחה למדינת המוצא של ההורים, כפי שהדגמנו בפרק ד.3. עם זאת היו אימהות שלא עברו ריאיון בעת הגשת הבקשה וזומנו לריאיון במועד מאוחר יותר. הבקשות נדחו בזו אחר זו, ואילצו את המשפחות קשות-היום לשכור שירותים משפטיים להגשת עררים נגד החלטות הגירוש מהארץ. במהלך שנת 2021, לא נעצרו תלמידים והוריהם כלל עקב החשש להתפשטות מגפת הקורונה בבתי הכלא הצפופים עד מאוד ממילא. עם זאת פקחי הגירה שפגשו הורים לתלמידים באקראי, עצרו את ההורים והוציאו נגד המשפחות צווי הרחקה דחויים מבלי להעבירם לבליאה.

ביום 21 במאי 2023 קבעה השופטת ד"ר מיכל אגמון גונן, במסגרת הליך ערעור על פסק דין של בית הדין לעררים המתנהל בבית המשפט המחוזי בתל אביב בעניין אופרטי, תנאים ברורים לעריכת שימוע לשני ילדים שאביהם אזרח הודו ואימם אזרחית נפאל, ילדים שהוחזקו במעצר עם אימם במשך 21 ימים, עד ששוחררו מכלאם באמצעות הליכים שניהל בעבורם ללא תמורה משרד תדמור-לוי. אגמון גונן הבהירה בהחלטתה: "*אציין כי החלטה זו ניתנת לאחר שלרשות ניתנו*

[131] מתוך מכתבה של עו"ד יהודית קרפ לשר המשפטים, אבי ניסנקורן, "בקשה לקידום החלטת ממשלה בנושא הסדר למתן מעמד לילדי שוהים שלא בחוק הנמצאים במערכת החינוך הישראלית", 25 ביוני, 2020.

אינספור הזדמנויות במהלך קרוב לשלוש שנים, להבהיר את מתכונת עריכת השימוע לילדים, ולעגנה בנוהל מתאים."[132]

אגמון גונן ציינה שהתנאים המפורטים בהחלטתה מחייבים בכל שימוע הנוגע לבקשה למעמד או להחלטה על גירוש של ילדים, ומסכמת את התנאים הנדרשים: "*טובת הילדים מחייבת, לפיכך, כי הריאיון עמם יתקיים על ידי עובדת סוציאלית לחוק נוער המוכשרת לטפל בילדים; תיערך בסביבתם הטבעית, בנוכחות אימם או מלווה אחר לבחירתם, בנפרד מפגישות עם האם לצרכים אחרים; תארך זמן סביר לצורך יצירת אמון לאור החרדה שתוארה בחוות הדעת מטעם המערערים; ויימסר לגביה מידע מוקדם לגבי מטרתה, מיקומה, משכה, המשתתפים בה וכל פרט אחר שיכול להפחית את החרדה ולאפשר לשמור על טובת הילדים במסגרת הליך הבירור עצמו.*"[133]

רשות ההגירה אינה מעסיקה עו"ס לחוק נוער, ובשנה שחלפה מאז מועד ההחלטה ועד פברואר 2024 לא נערכו שימועים לילדים. האם, אזרחית נפאל, נאלצה, כמו ההורים האחרים, להתייצב ללא ילדיה לחתימות בבית דגן אחת לשבועיים, כשפעם אחר פעם היא ננזפת על ידי הפקחים על כך שאינה מציגה דרכונים תקפים לילדים. הסבריה החוזרים ונשנים המגובים במכתב שגרירות נפאל על כך שלא תוכל להנפיק דרכונים נפאליים לילדים אזרחי הודו, ובן ההסברים על שגרירות הודו שמסרבת להנפיק או להאריך תוקף דרכונים של אזרחי הודו השוהים שלא כדין בישראל, נפלו פעם אחר פעם על אוזניים ערלות.

ביום 22 בפברואר 2024, באחד מביקוריה של האם בלשכה בבית דגן, ביקור שבו נאלצה להודות בחרדה גלויה שכשלה פעם נוספת בהשגת דרכונים תקפים לילדיה, דרשה מנהלת המתקן מהאם שתיצור קשר עם משרד תדמור-לוי, שכן ייערך לה שימוע נוסף תוך שעה. עורכי הדין הצליחו להביא לדחיית מועד השימוע בשבוע, ליום 29 בפברואר 2024, ולהגיש בקשה לבית המשפט

[132] עמ"נ 41621-09-19 אופרטי, נ.מ.ק ו-ס.ש.ק נ' רשות האוכלוסין וההגירה, משרד הפנים.
[133] שם.

המחוזי, שם היה תלוי ועומד עניינה של המשפחה. ביום 27 בפברואר 2024 התקבלה החלטה נוספת של אגמון-גונן על פיה "*התיק בשל להכרעה. לאחר שהרשות לא הכריעה במשך שנים בבקשה, ולאחר הפרות רבות של החלטות בית המשפט, כעת, לפני מתן פסק דין אין מקום לביצוע כל פעולה מטעם הרשות בתיק זה, פרט להגשת סיכומים בתיק.*"[134]

כעבור שנה, ב-25 בפברואר 2025, הורתה השופטת אגמון גונן לרשות להעניק מעמד תושבות ארעית לאם ובן לשני ילדיה, שהיו בני תשע ובת ארבע וחצי בעת מעצרם ועתה מלאו להם 14 ותשע. השופטת קבעה שעל המדינה להעניק למשפחה אשרה שתעמוד בתוקפה עד ליום 23 באפריל 2033, עת ימלאו לילדה הצעירה 18 שנים. השופטת הדגישה את ההשפעה הנפשית של המעצר והאיום המתמשך בגירוש על התפתחותם של הילדים, והסתמכה על חוות דעת מקצועיות שהוגשו לאורך השנים, המעידות על קשיים בהתפתחות הנפשית של הילדים, לרבות חוות דעת פסיכולוגית, שלפיה אם הילדים יגורשו מהארץ ייגרם להם נזק חמור מאוד. בית המשפט הדגיש כי לאחר שמטעם המשפחה הוגשו חוות דעת של מומחי בריאות נפש, עובר הנטל לרשויות המדינה להמציא חוות דעת נגדיות. משלא עשתה זאת המדינה, נקבע כי יש לקבל את הממצאים שנקבעו באותן חוות דעת לעניין טובת הילדים.[135] על אף שהשופטת קצבה למדינה את המועד למתן המעמד לתחילת מרץ 2025, הרשות העניקה מעמד רק חודש ומחצה לאחר המועד שנקבע, רק לאם (שבן שגרירות נפאל לא מאפשרת לילדים לקבל דרכונים) ורק למחצית השנה שבן דרכונה של האם תקף רק למחצית השנה. ב – 4 במאי 2025, הגישה המדינה לבית המשפט העליון בקשת רשות ערעור על פסק הדין, בקשה שבעת כתיבת שורות אלו לא ידוע אם תתקבל.

[134] שם, החלטה מיום 27 בפברואר 2024.
[135] שם, החלטה מיום 25 בפברואר 2025.

ח. הפרת נוהלי רשות ההגירה על ידי פקחיה והתעלמות מפסיקה

מתחילת שנת 2023 חלה הסלמה בפעילות האכיפה של פקחי הרשות נגד משפחות מהגרים, אם כי הם לא שבו לפרוץ באופן מכוון לבתי משפחות תלמידים כפי שעשו בקיץ 2019 ועד פרוץ מגפת הקורונה. ב-12 בינואר 2023 הגיעו פקחי הרשות לביה"ס חשמונאים ביפו ועצרו שם תלמיד כיתה ב', יליד ישראל, שאימו מהגרת מגאנה. לצורך המעצר הערימו פקחי הרשות על מנהלת בית הספר ואמרו לה בשיחת טלפון שיגיעו למקום עם עובדת סוציאלית, כדי לשוחח עם התלמיד. ואולם הפקחים הגיעו בלי עובדת סוציאלית ולקחו את הילד ברכבם למתקן הכליאה יהלו"ם. במתקן הכליאה שהה הילד עם אימו במשך חמישה ימים, עד ששוחרר בערבות בעקבות הליך משפטי.

פחות משבוע לאחר מכן, ב-17 בינואר 2023, עצרו פקחי הרשות מהגרת מסרי לנקה ברחוב סמוך לתחנה המרכזית בתל אביב ומשם המשיכו איתה לאשכול הגנים שבו לומדות בנותיה – ילידות ישראל בנות שנתיים וארבע – נכנסו לגנים ועצרו גם אותן. אמנם הילדות טרם החלו את לימודיהן בבית ספר ישראלי, אך ביצוע המעצר בגן עירייה גרר אחריו פרסומים בתקשורת וביקורת ציבורית רבה.[136] המועצה לשלום הילד שלחה פנייה למנכ"ל רשות ההגירה ומחתה על פעילות אכיפה נגד תלמיד בין כותלי מוסד חינוכי, פעילות ה"*מהווה כשל חמור בהתנהלות הרשות ופגיעה חמורה בטובתו של קטין ובזכותו הבסיסית להגנה ולשוויון*".[137]

בשני מקרים אלו הפרו פקחי הרשות את ההתחייבות שנתן יוסי אדלשטיין, ראש מינהל אכיפה וזרים ברשות באותה עת, לוועדת העובדים הזרים של הכנסת בדיון שהתקיים ב-13 בדצמבר 2021:

[136] רשות ההגירה עצרה בן 8 במהלך יום לימודים: "נשלף מהשיעור, הערימו על המנהלת", הדר גיל-עד, Ynet, 15 בינואר 2023; פקחי רשות ההגירה נכנסו עם אזרחית זרה לגן ילדים ועצרו אותה ואת בנותיה, בר פלג, הארץ, 19 בינואר 2023.

[137] שם.

"אנחנו לא אוכפים בבתי הספר ואנחנו לא אוכפים בגנים. אנחנו לא מחפשים את הילדים לא בצופים ולא בנוער העובד ולא בשום מקום, אנחנו אוכפים כנגד ההורים."[138]

גם בדיון שקיימה ועדת העובדים הזרים של הכנסת ב-21 בפברואר 2023 המשיך יוסי אדלשטיין לטעון כי פקחי הרשות אינם מבצעים מעצרים במוסדות החינוך:

"אנחנו לא נכנסים למוסדות חינוך, אנחנו מחכים עד סיום יום הלימודים, לוקחים את האמא, ומבקשים ממנה שתוציא את הילד. מוסדות החינוך וגני הילדים בתל אביב בעיקר לא יהפכו להיות עיר מקלט. זה צריך להיות ברור."[139]

ב-21 בפברואר 2023 ראו שלושה פקחי הגירה מהגרת עבודה מהפיליפינים ואת בתה בת ה-13, ילידת הארץ, ברחוב יפו בירושלים. לדברי השתיים, הפקחים הורו להן להציג מסמכים מזהים. האם הציגה צילומי דרכונים שלה ושל בתה השמורים בטלפון הנייד שלה, ואחד הפקחים לקח את הנייד ו"דפדף" בגלריית התמונות שבה שמורות תמונות של הדרכונים של ילדיה האחרים, מבלי לבקש את הסכמתה לכך. בעוד הפקחים מבררים את עניינן, הם הובילו את האם ובתה אל רכב האכיפה. מכרה שלהן שנכחה במקום שאלה את האם אם היא צריכה שתתקשר עבורה אל מישהו, והפקחים צעקו על האישה, לעיני הילדה, שאסור לה לדבר עם השתיים ושרק הם יכולים לדבר איתן.

אחד הפקחים תחקר את האם ובתה בעברית, תוך כדי שהוא מבקש מהילדה לתרגם לאימה דוברת האנגלית את דבריו. במעמד זה הילדה נדרשה לשאול את אימה אם היא מודעת לכך שהיא שוהה בישראל ללא רישיון, אם היא מבינה כי ילדיה חסרי מעמד בישראל, מיהו אביהם של ילדיה, באיזה

[138] מתוך פרוטוקול ועדת העובדים הזרים של הכנסת, 13 בדצמבר 2021.
[139] לצפייה בווידאו בו נראים פקחי הרשות נכנסים למוסד החינוכי.

בית ספר ילדיה לומדים, והיכן המשפחה מתגוררת. הילדה נדרשה לתרגם לפקחים את תשובותיה של אימה, ובכלל זאת כי אביה אינו מכיר בה או באחיה כילדיו.

הפקחים הכניסו את האם ובתה לרכב האכיפה והחלו להסיע אותן מבלי שהוסבר לשתיים לאן (להבנת הילדה, הפקחים התכוונו להסיע אותן יחד עם עצורה אחרת שהייתה ברכב לשכונת קריית היובל, לצורך איסוף מסמכים של אותה עצורה). תחקור הילדה המשיך גם בתוך הרכב, והיא נשאלה באיזו שעה היא ואחיה הקטינים מסיימים ללמוד ביום ראשון.

לאחר נסיעה קצרה אחד הפקחים יצא מהרכב, וכשחזר הודיע לילדה שהיא, אימה ושני אחיה נדרשים להתייצב בעוד חמישה ימים בנתב"ג, לצורך שימוע; הסביר לה כיצד להגיע למקום וביקש ממנה לתרגם את הדברים לאימה. בשלב זה השתיים שוחררו.

האירוע הותיר את הילדה מבוהלת ובוכה. ילדה בת 13 נדרשה להתמודד עם עיכוב, תשאול שלה ושל אימה על ידי שלושה פקחים לבושי מדים, הובלה לרכב האכיפה, דרישה לתרגם את החקירה שלה ושל אימה לפקחים, תוך שהיא חרדה ממעצר ומגירוש מהארץ. התנהלות הפקחים מנעה מהילדה להיתמך באימה. הילדה דיווחה לעורכת דינה מהמוקד שהרגישה חוסר אונים ובהלה רבה בזמן שהייתה חייבת להתמודד עם חרדותיה ובה בעת לשמור על ארשת חזקה כמתורגמנית המתווכת את המצב לאימה.

תלונה שהגיש המוקד לרשות ההגירה על המקרה, תוך הפניה לתלונות קודמות על הנזק הנגרם לקטינים עקב חשיפתם להליכי אכיפה נגד הוריהם,[140] נענתה ב-4 באפריל 2024 על ידי אורית שרמי, ממונה על פניות ציבור במטה מינהל אכיפה וזרים. בתשובתה הבהירה שרמי שאין לפקחים סמכות לתשאל ילדה בת 13 ברחוב ולדרוש ממנה שירותי תרגום. עם זאת, לדברי הפקחים, הם תחקרו את האם בלבד, ואילו הילדה תרגמה לעברית מבלי שהתבקשה לכך.

[140] ראו הערות המוקד לפליטים ולמהגרים ל"נוהל הוצאת צווי הרחקה ומשמורת לפי חוק הכניסה לישראל, התשי"ב-1952", 3 בנובמבר 2021; ופניית המוקד לפליטים ולמהגרים, היא"ס ישראל והאגודה לזכויות האזרח לשר הפנים בעניין מעצר שלא כדין של ילדי מהגרים – תיקון נוהל "הוצאת צווי הרחקה ומשמורת לפי חוק הכניסה לישראל", 20 בפברואר 2023.

החלטת השופטת אגמון גונן בעניין אופרטי מיום 21 במאי 2023, שפרטיה נסקרו בפרק ז' בדוח זה, אינה מאפשרת עוד לפקחי הרשות לערוך שימועים להורים לקטינים ולהוציא צווי הרחקה נגד המשפחות. עם זאת נדמה שהחלטת השופטת מפורשת באופן מצומצם ושגוי, ועל פיו רק אם נעצר הילד עצמו יש לערוך לו שימוע על פי ההחלטה, תוך התעלמות מהעובדה שמעצר וגירוש הורה עלולים לגרור אחריהם את גירושם של ילדים קטינים התלויים באותו הורה. פקחי הרשות ממשיכים כל העת לעצור הורים לילדים ולהוציא נגדם צווי הרחקה, מבלי לשמע את ילדיהם וברוב המקרים אף מבלי לתשאל את ההורים על אודות ילדיהם. לא נעשה על ידם כל ניסיון לפעול על פי טובת הילד, כמתחייב מהחלטת בית המשפט ומנוהל משרד המשפטים.

כך למשל, ב-21 במאי 2024 נעצרה עובדת סיעוד מהפיליפינים ואם לילידת הארץ בת 16 באותה עת, על ידי פקחי הגירה שאותם פגשה במעלה המדרגות לביתה. לאחר שהבהירה שהיא אם לקטינה, ניתן לה ביד זימון כתוב עברית לשימוע שייערך שבוע אחר כך במתקני הרשות בבית דגן. האם לא נדרשה להביא את בתה לשימוע, ולא הוסבר לה כי בשימוע היא רשאית להיות מיוצגת על ידי עורך דין, על אף שהדברים כתובים בעברית בזימון. כשהתייצבה האם בבית דגן, נערך לה שימוע זריז בלי שהייתה מיוצגת, והיא לא נשאלה כלל שאלות על הבת. הפקח לא שאל ולכן גם לא שמע ולא ציין בפרוטוקול שהנערה היא תלמידה מצטיינת בביתתה, מדריכה מסורה ומובילה פרויקטים חברתיים בשבט הצופים. הוא לא ידע כיצד התגייסה הנערה לפעילויות ההתנדבות הרבות עם פרוץ מלחמת חרבות ברזל, כיצד התערתה לחלוטין בחברה הישראלית וכיצד היא רואה את עצמה חלק בלתי נפרד מחברה זו. בסופו של השימוע קבע הפקח:

"לא השתכנעתי כי שהייתה הבלתי חוקית של הנתינה יסודה בתקלה או בטעות שבתום לב אשר שוהה בישראל משנת 2008 בישראל תוך עשיית דין עצמי יחד עם בתה בת ה-16 ולדבריה רוצה להשתקע בישראל בניגוד לחוק... עליה לצאת יחד עם בתה בת ה-16 לא יאוחר עד לתאריך 01/07/2024 סיום לימודים בישראל."

ביום 26 ביוני 2024 הוגש מטעם המוקד ערר על צו ההרחקה שהוצא מבלי שתישמע עמדת הקטינה. בתגובה זימנה רשות ההגירה את הנערה לשימוע במשרדיה בתנאים הסותרים בבירור את התנאים שנקבעו בפס"ד אופרטי, ושעלולים היו לפגוע בילדה. המוקד הגיש ערר נוסף על החלטה זו, אך עוד בטרם נקלט במערכת, הודיעה הרשות על דחיית השימוע. ביום 30 בספטמבר 2024 הגישו השתיים בקשה לוועדה לעניינים הומניטאריים. ב-21 בנובמבר 2024 נדחתה הבקשה. ב-9 בדצמבר 2024 הגיש צוות המוקד ערר פנימי על החלטת הדחייה, וב-19 בינואר 2025 נדחה גם הערר הפנימי. צוות המוקד ממשיך ללוות את האם ובתה בהליכים המשפטיים למניעת גירושן מהארץ ולמען הסדרת מעמדן.

ביום 13 באוקטובר 2024 עיכבו פקחי הגירה עובדת סיעוד מהפיליפינים שהגיעה לישראל בשנת 2006 . האישה הבהירה לפקחים שהיא אם לילד בן 13 המתחנך במסגרת חינוך מיוחד, וכפי שצוין בפרוטוקול השימוע שנערך לה, "*בשל כך שוחררה בשטח וניתן לה זימון לשימוע*". בנה לא זומן לשימוע, בניגוד לנוהל הרשות המחייב לשמע ילד מעל גיל 12 שנים.

ביום 29 באוקטובר 2024 נערך במשרדי הרשות בבית דגן שימוע לאם. במהלך השימוע נשאלה על ילדיה שבפיליפינים, בני 28 ו-26, ומדוע אינה רוצה להתאחד עימם, אך לא נשאלה על בנה בן ה-13 שבישראל. בתום השימוע מסרה האם לפקחים מסמכים רפואיים הנוגעים אליה וכן מכתב מהשירות הפסיכולוגי של עיריית תל אביב, המאשר את הימצאותו של הילד במסגרת חינוך מיוחד.

בצו ההרחקה שניתן לה ציין הפקח: "*בשל העובדה שבשלב זה לא מבוצעים שימועים לקטינים לעניין טובת הילד למרות שלה עוד ילדים בפיליפינים, הוסבר לזרה שתשוחרר בשלב זה ועד להודעה חדשה.*" עוד מצוין "*לעניין יציאתה מישראל יחד עם בנה בן ה-13 החלטה זו תינתן בהמשך לאחר בחינת נושא הקטין שתתבקש על ידי הרשות בהמשך*". ממשפט זה ניתן להבין שטרם התקבלה החלטה על גירושה של מ"ל מהארץ עם בנה. עם זאת המשפט מופיע על מסמך שכותרתו "צו הרחקה", שבו טרם מילא הפקח את מועד ההרחקה של המשפחה הקטנה.

לצוות המוקד מוכרות שלוש אימהות נוספות לילדים תלמידי בית ספר שעברו שימועים שבסופם קיבלו צווי הרחקה שאינם נושאים כל תאריך להרחקה.[141]

שתי אימהות, שנעצרו עם ילדיהן ושוחררו בשנת 2019, זומנו לאחרונה לשימועים במתקן רשות ההגירה בבית דגן בעקבות הבקשות שהגישו לוועדה.[142] מאחר שמדובר בבקשה שתקבע את מעמד המשפחה בישראל, יש לשמע גם את הילדים על פי פס"ד אופרטי. לעת עתה זומנו האימהות בלבד.

ט. מאמצים יזומים להסדרת מעמד הילדים ותגובת הרשות

ביום 3 ביוני 2024 שלחו נציגות ארגון האימהות UCI והמוקד מכתב לשר הפנים משה ארבל. את המכתב כתבו תלמידי תיכון שנולדו בישראל למהגרי עבודה, ובאמצעותו ביקשו להסדיר את מעמדם בישראל. על המכתב חתמו 77 נערים ונערות תלמידי כיתות י' עד י"ב, מיעוטם כבר סיימו את לימודיהם. ב-21 ביולי 2024 נשלח המכתב פעם נוספת, לאחר שנערים ונערות נוספים ביקשו להוסיף לו את חתימותיהם. ב-11 בנובמבר 2024 נשלח המכתב בשלישית, כאשר עליו כבר 122 חתימות של נערים ונערות.[143]

את מכתבם פתחו הנערות והנערים במילים: "*אנו, ילידי ישראל, תלמידי כיתות י'-יב', פונים אליך בבקשה להסדיר את מעמדנו בישראל. ישראל היא מולדתנו, בה גרנו כל חיינו וממנה לא יצאנו מעולם. הורינו הוזמנו לכאן על ידי מדינת ישראל, כדי לסעוד את הקשישים ואת בעלי המוגבלויות.*

[141] פרטי האימהות שמורות במוקד לפליטים ולמהגרים.
[142] פרטי המשפחות שמורים במוקד לפליטים ולמהגרים.
[143] אתר המוקד לפליטים ולמהגרים, מכתב 122 תלמידי ותלמידות תיכון לשר הפנים משה ארבל.

לא בחרנו במסלול החיים הזה, אך אנחנו שמחים וגאים לקרוא לישראל 'בית'. היום אנחנו מבקשים את ההזדמנות לתת מעצמנו, כצעירים תורמים ומועילים."

נציין שמחקר אקדמי שהתמקד במשך שלוש שנים בחוויית השירות הצבאי ובתחושת הזהות של ילדי מהגרים שמעמדם הוסדר במסגרת החלטות הממשלה מצביע על כך שרובם ככולם ביקשו לשרת שירות צבאי משמעותי: לוחמים ביחידות שדה, תומכי לחימה וכדומה. המחקר העלה שהשירות הצבאי אפשר להם להתגבר על גבולות ההדרה שחוו כילדים: קבלת האזרחות כשייכות רשמית, קשרים חברתיים חדשים, היכרות עם ארץ ישראל, מקצועות שלמדו בצבא, ערכים ישראלים ויהודים ועוד תרמו לתחושת השייכות לעם ולמדינה באופן בלתי רשמי. השירות הצבאי העמיק את הידע של אותם צעירים וצעירות על יהדות ו – 11% מהם אף הספיקו להשלים גיור במסגרת השירות הצבאי.[144]

במהלך מחצית השנה שבה המתינו הנערות והנערים לתשובה, הם נאלצו להמשיך לחיות בפחד מתמיד: פקחי הגירה עוצרים אותם ברחובות, חוקרים אותם במתקני הרשות, הוריהם נכלאים ועומדים בסכנת גירוש מיידית, וגם בביתם הם אינם חשים ביטחון. במחצית השנייה של שנת 2024 נעצרו 25 הורים לתלמידים. חלקם רק עוכבו והוצא נגדם צו הרחקה דחוי, שעל מנת לדחותו נאלצו להתחיל בהליכים משפטיים. אחרים נעצרו, הועברו לכלא ואף גורשו מהארץ.

בחודש יוני 2024 נעצרה אימו של נער בן 18, תלמיד כיתה י"ב, אחד מהנערים שחתמו על המכתב לשר הפנים בבקשה למעמד. בעוד בנה מחפש אותה ברחובות, הוליכו פקחי הגירה את האם למתקן הרשות בבית דגן והחליטו לגרשה מהארץ. האם נותרה כלואה בבית הסוהר גבעון ברמלה במשך 12 ימים עד ששוחררה בערבות גבוהה של 50,000 ש"ח, שמומנה על ידי ישראלים

---

[144] ראו מאמרם של פרופ' עוזי בן שלום, ד"ר דבי בביס וד"ר קורין ברגר, אוניברסיטת אריאל, פרופ' גליה צבר וד"ר אנבל ליפשיץ-פרידלנדר, אוניברסיטת תל אביב, 2022: (PDF) Experiences, Identity, and Adaptation Among Children of Migrant Laborers in Compulsory Military Service in the Israel Defense Forces (researchgate.net)

רבים. ביולי 2024 עצרו פקחי הגירה נערה בת 17 יחד עם אימה, ולקחו אותן בניידת שלהם למתקן הרשות, שם חקרו את הנערה בנוכחות האם. באוגוסט 2024 עצרו פקחי הגירה אם לנער בן 16 והורו לה להתייצב במתקן הרשות לצורך שימוע לפני מתן צו הרחקה. בספטמבר 2024 נעצר אב לנער בן 15 באישון לילה, נלקח למתקן הרשות, ושם ניתן לו צו הרחקה שלפיו יגורש תוך שלושה חודשים, במהלך שנת הלימודים. באוקטובר 2024 המשיכו הפקחים לזמן הורים לנערים לשימוע ובו החליטו על גירושם מהארץ. ובתחילת נובמבר 2024 עצרו אם לנערה בת 16 וזימנו אותה לשימוע לפני הוצאת צו הרחקה מהארץ.

ב-12 בספטמבר 2024 עצרו פקחי הגירה עובד סיעוד מהפיליפינים שאיבד את אשרתו החוקית ומגדל עם בת זוגו את שני ילדיהם, בני 15 ושמונה בעיר רמת גן. לאחר שהבהיר האב שבנו בן השמונה הוא ילד עם צרכים מיוחדים, הוא לא הועבר לכלא, ותחת זאת נמסר לו צו הרחקה דחוי לדצמבר 2024. ב-14 באוקטובר 2024 הגיש משרד הרצוג פוקס נאמן, המייצג את המשפחה ללא תמורה, ערר לבית הדין לעררים. ב-27 בנובמבר 2024 דחה דיין בית הדין לעררים, יואב בר לב, את הבקשה לצו ביניים המונע את הרחקתו של האב, בטענה שסיכויי הערר נמוכים, שכן האב עשה דין לעצמו במשך שנים ארוכות, וכן משום שאישתו וילדיו כלל לא נעצרו עדיין.[145] הדיין הבהיר שהאב יוכל להמשיך ולנהל את ההליך המשפטי מהפיליפינים, לאחר שישלם את הוצאות המשפט שפסק לו.[146] המוקד ומשרד הרצוג פוקס נאמן הגישו בקשת רשות ערעור על ההחלטה לבית המשפט המחוזי בתל אביב. השופטת ד"ר מיכל אגמון גונן קיבלה את בקשת רשות הערעור וקבעה שהאב לא יגורש עד 30 ימים לאחר קבלת ההחלטה בערר על גירושו, לגופו. השופטת ציינה ש"*טובת הילדים לא נבחנה ע"י גורמים מקצועיים כפי שקבעתי בפסק דיני בעניין איזלדין... כיוון שמדובר במשפחה, יש לבחון את טובת הילדים כחלק מהיחידה המשפחתית הכוללת את שני הוריהם, ולא בנפרד. אין גם להניח כי כיוון שהאב אינו משמורן יחיד, טובת הילדים היא כי*

[145] ערר (ת"א) 3329-24 אריסטו קליסאן נ' משרד הפנים – רשות האוכלוסין וההגירה, 27 בנובמבר 2024.
[146] שם.

ישהו עם אימם. כל השאלות האלו ייבחנו ע"י גורמי המקצוע. בחינה כאמור תיעשה ע"י גורם מקצועי."[147]

ב-22 בינואר 2025, שבעה חודשים לאחר שהארגונים UCI והמוקד שלחו את מכתב תלמידי התיכון לשר הפנים, התקבלה במשרדי המוקד תשובתו של איציק עמרני, ראש מינהל אכיפה וזרים ברשות ההגירה, למכתב. בתשובתו הבהיר עמרני שהחלטות הממשלה "*הוגדרו באופן ברור כחריג למדיניות הנהוגה כלפי שוהים שלא כחוק בישראל*" ובן שהוועדה הבינמשרדית משנת 2010 בנושא "מעמד ילדי השוהים הבלתי חוקיים ובני משפחותיהם בישראל" קבעה שמדינת ישראל איננה מדינת הגירה, ושעל החלטת הממשלה "*לאזן בין הצורך במתן מענה הומניטארי לקבוצה מוגדרת של ילדי שוהים בלתי חוקיים ומשפחותיהם ובין הצורך שלא לעודד מכאן ולהבא יצירת תמריץ להמשך הסתננות ושהייה בלתי חוקית במדינת ישראל לעתיד לבוא. החלטות הממשלה יצרו לראשונה ציפייה בקרב שוהים שלא כחוק ומהגרי עבודה כי שהייתם שלא כחוק בישראל תצמיח להם זכויות יש מאין ויש להיזהר שלא להפוך את המחווה החד פעמית למדיניות הגירה רב פעמית*".

ראש מינהל אכיפה וזרים סיכם את מכתבו בהבהרה ש"*דין הבקשה להידחות, שכן היעתרות לבקשה זו ומתן המעמד לקבוצת ילדים זו עלולה ליצור השלכות רוחב משמעותיות והיא מהווה הלכה למעשה תמריץ שלילי להמשך שהייה בלתי חוקית במדינה ולפגיעה במדיניות ההגירה הקיימת.*"[148]

---

[147] רע"מ 13473-12-24 calisaan ואח' נ' רשות האוכלוסין ההגירה ומעברי הגבול, היחידה המשפטית, משרד הפנים, 23 בדצמבר 2024.

[148] מתוך תשובתו מיום 22 בינואר 2025 של איציק עמרני, ראש מינהל אכיפה וזרים ברשות האוכלוסין וההגירה, לפניית המוקד לפליטים ולמהגרים מיום 2 ביוני 2024.

י. סיכום והמלצות

דוח מחקר משווה שפרסם המוקד בשנת 2022 בנושא מעמדם של ילדי מבקשי מקלט בארץ ובעולם[149] העלה שהמדיניות בישראל חריגה וקיצונית ביותר. הדוח התמקד בילדים של מבקשי מקלט שאינם בני גירוש ולא בילדי מהגרי עבודה, אך המחקר המשווה העלה שגם ילדי מהגרי עבודה, לו היו נולדים בכל אחת מהמדינות שנסקרו בדוח, בעת לימודיהם בבית הספר התיכון כבר היו ברובם זכאים למעמד קבע במולדתם המאמצת.

מדינות רבות רואות במידת ההשתלבות במדינה ובבקיאות בשפה ובתרבות שיקולים עיקריים להסדרת המעמד של ילדים השוהים בשטחן. אותן מדינות גם מכירות באחריותן כלפי ילדים שגדלו בגבולותיהן – ללא קשר למעמד החוקי של הוריהם, כמתחייב מהאמנה לזכויות הילד, שעליה חתומה גם מדינת ישראל.[150] אנשי בריאות הנפש מחזיקים בדעה שאין לגרש מהארץ ילדים שגדלו ובגרו כאן ושגירושם עלול להוות הגליה תרבותית ולפגוע בהתפתחותם התקינה, ומכאן שיש להסדיר את מעמדם.[151]

עמדת הרשויות בישראל, כפי שהיא מתבטאת בהחלטות פקחי רשות ההגירה, היא שמי שאיבד את מעמדו החוקי בישראל חייב לצאת מהארץ עם ילדיו, בלי קשר למספר השנים ששהה כאן או למידת הנזק הנפשי שייגרם לילדיו שמרגישים "ישראלים בנפש", כדברי גנה אנטיגו, ועלולים לא להסתגל למדינת המוצא של הוריהם. עד שתצא המשפחה מהארץ, נציגי רשות ההגירה מאשימים אותה ב"עשיית דין עצמי", שכן רבות מהמשפחות לא פנו להסדיר מעמדן טרם המעצר. עם זאת מתברר שאותן משפחות שנמנעו מ"עשיית דין עצמי", שכרו שירותים משפטיים יקרים וניסו להסדיר את מעמדן, גילו ברובם המכריע של המקרים לאחר שנים ארוכות של הליכים משפטיים גוזלי ממון רב, שגם בבית המשפט לא יימצא מזור למצוקתן. כפי שניתן להתרשם

---

[149] המוקד לפליטים ולמהגרים, מעמדם של ילדי מבקשי מקלט בארץ ובעולם, יוני 2022.

[150] האמנה הבינלאומית בדבר זכויות הילד, כ"א 1038 (31), 221. נחתמה על ידי מדינת ישראל ביום 3 ביולי 1990 ואושררה ביום 4 באוגוסט 1991.

[151] המוקד לפליטים ולמהגרים, האגודה לזכויות האזרח בישראל, רופאים לזכויות אדם, "ילד אסור: חלופות למעצר של ילדי מהגרים בישראל", ינואר 2014.

מקריאת דוח זה, רק במקרים מובהקים ביותר נוטה בית המשפט לקבל על עצמו את תפקיד הרשות המבצעת ולהעניק מעמד חוקי למשפחה זו או אחרת.

בימים אלו ממשלת ישראל מכפילה ומודיעה על כוונתה אף להשליש את מספרם של מהגרי ומהגרות העבודה. זאת בעוד היא מאפשרת לאלו המתגוררים כאן לעבוד כחוק מספר שנים שהולך ורב, כשמעמדם החוקי רעוע ותלוי במעסיקם הישראלי. במקביל, מחזיקה הממשלה במדיניות הגירה מחמירה ביותר כלפי כל מי שאינו יהודי ואינו זכאי חוק השבות.

לכן, דווקא בימים אלו ראוי לגבש קריטריונים קבועים וברורים בנוגע לזכאות ילדים שנולדו ובגרו בישראל, ילדים "ישראלים בנפש", למעמד חוקי במדינה היחידה שהם מכירים, בלי קשר למעמד הוריהם. ועד שתגובש מדיניות המכבדת את האמנה הבינלאומית לזכויות הילד ועומדת בתנאיה, מן הראוי שפקחי רשות ההגירה יכבדו את נוהלי הרשות עצמה ואת הפסיקה המחייבת בנושא.

המוקד לפליטים ולמהגרים
Hotline for Refugees and Migrants
الخط الساخن للاجئين و المهاجرين